شهریورین اون‌ایکی‌سی ۱۳۲۵-۱۳۲۴

(دؤرد بؤلومده - **اوچونجو بؤلوم**)

««« کیتابین اوچونجو بؤلوموندہ کیلر»»»

توپراق مساله‌سی ۵۲
مجلیس میلی‌نین فعالیتی ۵۵
فیرقه‌نین تشکیلات ایشلری ۵۶
فیرقه‌میز و کارگر طبقه‌سی ۵۸
میلی حؤکومت خلقه حساب وئریرکن ۵۸
میلی مجلیسین عوموی ایجلاسیندا آقای پیشه‌وری‌نین آ.م.ح.- نین
ایندییه قدر گؤردوگو ایشلر حقینده وئردیگی گوزاریش ۵۹
مشروطه قهرمانلاری‌نین موجسمه‌لری ۶۷
اونودولماز تاریخی بیر گون ۶۷
مؤحترم هموطنلر ۶۸
سؤز یوخ عمل گؤسترمک لازیمدیر ۶۹
مووافیقتنامه و نهضتیمیزین یئنی دؤوری ۷۰
آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایرانی ایشیقلاندیراجاقدیر ۷۰
آذربایجان نوماینده‌لرینین تهران حؤکومتی ایله آپاردیقلاری مذاکیره‌لر
باره‌سینده اعلامیه ۷۲
دؤولتین آذربایجان باره‌سینده ایبلاغیه‌سی ۷۲
آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی‌نین پیشناهادی ۷۲
لاییحه‌نین متنی ۷۶

توپراق مساله‌سی

بیزیم میلی نهضتیمیزین وئردیگی بؤیوک ثمره‌لردن بیریسی ده توپراق مساله‌سی‌نین دوزگون حل ائدیلمه‌سی دیر. بو مساله ایران خلقلری اوچون حل ائدیلمه‌سی لازیم اولان موشگول مساله‌لردن ایدی. فیرقه‌میز ۱۲- شهریور موراجیعتنامه‌سینده وئردیگی وعده‌لری لاییقینجه انجام وئردی.

خالیصه کند و یئرلرین ایستیثناسیز مجانی اولاراق کندلیلر و اکینچیلر آراسیندا بؤلونمه‌سی و آذربایجان خلقی‌نین علئیهینه چالیشان بؤیوک مالیکلرین یئرلری‌نین ده اللریندن آلینماسی بؤیوک ایش ایدی . اوندان داها بؤیوک مالیک ایله رعیت آراسیندا اولان بهره مساله‌سی‌نین بیر دفعه‌لیک حل ائدیلیب، قطعی بیر چرچیوه آراسینا آلینماسی حساب اولونا بیلر. بو ایش نه تک آذربایجاندا بلکه ایرانین بوتون ویلایتلرینده ایقتیصاد و تکامول جهتیندن بؤیوک تبدولات ویجودا گتیره‌جکدیر. تئز یا گئج گرک ایندی اولسون.

اونسوز گؤرولن ایشلرین هئچ جوره فایداسی اولا بیلمزدی. یئر بؤلگوسو و مالیک ایله رعیتین حودودونو تعیین ائدن قانونلار میلی نهضتیمیزه ایقتیصادی تمل و مادی اساس وئردی. اونا گؤره بیز بو مؤوضوعو فیرقه‌میزین ان بؤیوک، ان اساسلی و ان قیمتلی مووفقیتلریندن حساب ائدیریک.

بو خوصوصدا شرح و بسط وئرمک ظنیمیزجه آرتیقدیر، چونکی خلقیمیزین اکثریتینی تشکیل وئرن کندلیلراؤز خوصوصی زیندگانلیقلاریندان، اونون معناسینی درک ائتدیکلریندن فیرقه‌میزین امری ایله اؤلومه حاضیر اولدوقلارینی گؤستردیلر. بونونلا بئله توپراق مساله‌سی ایله علاقه‌دار اولان بیر خاریجی روزنامه موخبیری‌نین بو حوصوصدا یازدیغی مقاله‌سی تبلیغاتچیلاریمیز اوچون بیر معلومات منبعی اولماق قصدی ایله بورادا درج اولونور:

ایران آذربایجانی میلی حؤکومتی‌نین کند تصروفاتی سیاستی و تدبیرلری

ایران آذربایجانی اهالی‌سی‌نین بئشده دؤرد حیصه‌سیندن چوخوکنده یاشاییر. اهالی‌نین شهرلرده یاشایان قالان حیصه‌سی‌نین موهوم بیر قیسمتی ده بیلاواسیطه توپراغا باغلیدیر، باغچی‌لیق، بوستانچی‌لیقلا گئچینیر. بورادا صنایع چوخ گئریده دیر و مملکتین حیاتیندا موهوم بیر رول اوینایا بیلمیر. اونا گؤره ده کند تصروفات مساله‌سی ایران آذربایجانی خلقی‌نین حیاتیندا موهوم بیر یئر توتور.

آذربایجانین اولدوقجا مونبیت و زنگین توپراقلاری، بول سویو، مؤعتدیل ایقلیمی کند تصروفاتی‌نین گلیرلی بیر منبع اولماسینی تامین ائتمیشدیر. ایران آذربایجانی کندلری‌نین یئتیشدیردیگی بول تاخیل، مئیوه ، بسله‌دیکلری مال-قارانین محصولو نه اینکی خلقین احتیاجینی تامین ائدیر، حتا آذربایجان، تهران و اونون باشقا ویلایتلری اوچون ده بیر آذوقه منبعی رولونو اویناییر.

بورانین کند تصروفات محصوللاری (بوغدا. توتون، کیشمیش، قورو مئیوه، دری، یون، گؤن و سایره) ایرانین خاریجی تیجارتی‌نین اساسینی تشکیل ائدیر. بو سببدن دیر کی، ایراندا آغالیق ائتمیش سولاله‌لر، خوصوصیله رضاشاه حؤکومتی ایران آذربایجانی کند تصروفاتینی اؤزو اوچون اساس گلیر منبعی ائتمگه چالیشمیش و آذربایجان کندلیلری‌نین فداکار امگی و توپراغین برکتی سایه‌سینده بول و اوجوز محصول الده ائتمیشدیر. لاکین ایران حؤکومتی بورادا کند تصروفاتی اوچون هئچ بیر ایش گؤرمه‌میشدی. بیرجه اونو دئمک کیفایت ائدر کی، ایران آذربایجانی کندلیلری نه اینکی کومباین و تراکتورون نه اولدوغونو بیلمیرلر، بورادا حتا ان عادی کند تصروفاتی آلتی سایبلان دمیرمالا، دمیرکوتان هله ایشله‌دیلمیر، توریاق گوبره‌لنمیر، بوستانچیلیق و مالدارلیق ساحه‌لرینده ده هئچ بیر یئنی اوصول اینطیباق ائدیلمیر، مال- قارایا بایطارلیق کؤمگی گؤستریلمیردی. کند تصروفاتیندا یئگانه موهوم آلت، آغاجخیش ایدی. قوشقو قووه‌سی اولاراق آنجاق اؤکوزدن ایستیفاده ائدیلیردی.

آذربایجان غزئتی ۹۶- جی نؤمره‌سینده بو خوصوصدا بئله یازیر:

بیزیم اؤلکه‌میزده فلاحتین اوصولو آیدین دیر. واقیعن اینسان اوتانیر دئسین کی، ایندیکی دونیادا بورادا نوح ایامیندان قالمیش خیش، گاوآهن، اؤکوز ایله یئر سورولور. کندلیلرین طرز حیاتلاری اینسانلیغا لاییق اولان بیر وضعیتده دگیل. تهران حؤکومتی مسوللاری خلقلری دالیدا و ایستعمارا حاضیر بیر وضعیته سالماق اوچون آدام عصریندن میراث قالان فلاحت سیستمیندن ال چکمیر.

تهرانین موستملکه‌یه چئوریلمیش اولدوغو ایران آذربایجانی کند تصروفاتیندا، سو مساله‌سی ده خوصوصی اهمیته مالیکدیر. مئشه‌لرین آزلیغی، حتا یوخلوغو، بورادا قوراقلیغا سبب اولور و اکین یئرلری، باغلار حتا اوزوملوکلر همیشه سوواریلماق طلب ائدیر. بورادا سو حیات منبعی دیر.

آذربایجانین همیشه باشی قارلی ساوالان، سهند و باشقا داغلاریندان موختلیف ایستیقامتلره آخان قیزیل‌اوزن، قاراسو (جنوبدا و شیمالدا) آجی‌چای، قوتورچای، آغچای کیمی چایلار و آراز نهری بورانین کند تصروفاتیندا حل ائدیجی روللار اوینایبر. بو چایلارین آخدیغی وادیلرده گؤزل باغلار، زمیلر، پامبیق و چوغوندور تارلالاری واردیر. بونا باخمایاراق سووارما ایشی چوخ ایبتیدایی و چوخ برباد شکیلده دیر.

کند تصروفاتی‌نین گئریده قالماسی‌نین و کندلیلرین آجیناجاقلی وضعیتده یاشاماسی‌نین موهوم سببلریندن بیری و بلکه ده اساسی، توپراق اوزرینده حاکیمیت، توپراقدان ایستیفاده شرطلری‌نین اولدوقجا آغیر اولماسی و وئرگیلرین آغیرلیغی ایدی. تکجه اونو دئمک اولار کی. قیزیل‌اوزن چاییندان و اونون قوللاریندان سو آلان زنگین و مونبیت زنجان ماحالی توپراقلاری‌نین بؤیوک بیر قیسمتینه آنجاق بیر نفر بؤیوک مورتجع مولکدار آغالیق ائدیردی. تهران مورتجع حؤکومتیندن بیلاواسیطه کؤمک آلان و اونون موستبید اوصوللارینا آرخالانان آذربایجان خلقی‌نین بو دوشمنی، غصب ائتمیش اولدوغو بو توپراقلاردا ایشله‌ین کندلیلری مجبور ائدیردی کی، محصولون بئشده دؤرد حیصه‌سینی وئرسینلر.

توپراغین موهوم بیر حیصه‌سینده رضاشاه و اونون ال‌آلتیلاری‌نین، دؤولتین اینده ایدی. خالیصه آدلانان دؤولت یئرلری توپراغین ان مونبیت، ان سولو قیسمتلری ایدی.

اورومیه و خوی کیمی بیر سیرا یئرلرده ده دؤولت و آیری مولکدارلار توپراغین بیر قیسمتینی ده تاجیرلره ساتمیشدیلار.

بیلاواسیطه کندلی‌یه مخصوص اولان ساحه، ایران آذربایجانی توپراغی‌نین اون فایضینی تشکیل ائدیردی. ایران آذربایجانی کندیستانیندا اوزون زماندان بری حؤکم سورن بو وضعیت اؤلکه‌ده آغیر بیر فلاکت، حیاتی یوخسوللوق و ایش‌سیزلیک اوچون منبع تشکیل ائدیردی. میلنرله آذربایجان کندلیسی بیر تیکه چؤرک قازانماق اوچون قونشو اؤلکه‌لره و ایرانین بیر چوخ ویلایتلرینه داغیلماغا مجبور اولوردو. بو گون تهراندا، ساریدا، ایصفاهاندا و سایر شهرلرده‌کی فابریکا و زاوودلاردا خالچا اعمالاتخانالاریندا، ایرانداکی اینگیلس نفت معدنلرینده، شیمشک کؤمور معدنلرینده و یول اینشاآتیندا خئیلی آذربایجان کندلیسی ایشلمگه مجبوردور. ایران آذربایجانی‌نین اؤزونده ده (تبریز، اورومیه، اردبیل و باشقا شهرلرده) بیر تیکه چؤرک دالیسینجا شهره آخیشان خئیلی کندلییه راست گلمک اولار.

هئچ ده تصادوفی دگیلدیر کی. ایران آذربایجانیندا تشکیل ائدیلمیش آذربایجان دموکرات پارتیاسی‌نین و اونون رهبرلیگی ایله یارانمیش میلی حؤکومتین مرامنامه و موراجیعتنامه‌لرینده کند تصروفاتی مساله‌سی موهوم یئر توتور.

ایستر پارتیانین و ایسترسه حؤکومتین مرامنامه‌سینده ایران آذربایجانی خلقی‌نین ریفاه و سعادتی‌نین تورپاقلا باغلی اولدوغو مساله‌سی چوخ دوزگون قویولموشدور. پارتیا و حؤکومت مملکتین ترقی‌سی اوچون ابلک نؤوبه‌ده تورپاقسیز کندلییه تورپاق وئریلمه‌سی، کندلیلرین آراسیندا ایشسیزلیگین آرادان قالدیریلماسی مساله‌سی‌نین بوگون تاخیره سالینماز وظیفه کیمی ایرلی سورموشدور.

بو شرفلی وظیفه‌نی یئرینه یئتیرمک اوچون ایران آذربایجانی میلی حؤکومتی بیر سیرا دوزگون تدبیرلره ال آتمالی ایدی. بورادا کند تصروفاتی‌نین اساس جهتی توپراق مساله‌سی، اونون کندلییه وئریلمه‌سی مساله‌سی دیر .

کندلییه تورپاق هانسی منبعدن وئریلمه‌لی؟

ایستر پارتیانین و ایستر ایسه حؤکومتین مرامنامه‌سینده خوصوصی مالیکیتین توخونولمازلیغی تامین ائدیلیر. حؤکومت مرامنامه‌سی‌نین ۱۷- جی ماده‌سینده بو حقده دئییلیر:

«آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین بوتون ساحه‌لر اوچون خوصوصی مالیکیتی قبول ائدیب مملکتین و خلق ایقتیصادیاتی‌نین ترقی‌سینه و خلقین ریفاه حالینا سبب اولا بیلن هر جور خوصوصی ایقداماتا کؤمک ائده‌جکدیر.»
مساله بئله بیر شکیلده قویولارکن حؤکومت نه ائتمه‌لی ایدی؟ تام دموکراسی اساسلار اوزرینده قورولان میلی حؤکومت بوتون چاره‌سینی تاپماقدا چتینلیک چکمه‌دی. میلی حؤکومت کندلینی تورپاق صاحیبی ائتمک اوچون ایلک نؤوبه‌ده ایکی موهوم منبعه موراجیعه ائتمه‌لی اولدو: خالیصه (دؤولت) و دوشمن عونصورلری‌نین تورپاقلارینا.

هله میلی حؤکومت تشکیل ائدیلمه‌مه‌میشدن اول آذربایجان دموکرات پارتیاسی ایران آذربایجانی خلقی‌نین بیرلشمه و اؤز حوقوقلاری اوغروندا موباریزه‌یه چاغیران موراجیعتنامه‌سینده یازیلمیشدی:

دموکرات فیرقه‌سی‌نین عقیده‌سینه گؤره خالیصه یئرلری و آذربایجانی ترک ائدیب قاچان و آذربایجان خلقی‌نین زحمتلری‌نین محصولونو تهراندا و سایر شهرلرده مصرف ائدن اربابلارین یئرلری (اگر اونلار تئزلیکله آذربایجانا قاییتماسالار) قئید و شرطسیز اولاراق کندلیلرین ایختیارینا وئریلمه‌لیدیر.

ایران آذربایجانی کندلی‌سینه نیجات یولو گؤسترن بو موراجیعتنامه‌ده ایله‌ری سورولن ماده‌سینده دئییلیر:

«ایش‌سیزلیگین قارشی‌سینی آلماق اوچون خالیصه یئرلرینی فؤوریتله تقسیم ائتمک، همچینین آذربایجانی ترک ائدیب اونون خاریجینده میلی موختاریتی‌میزین علئیهینه تبلیغات آپارانلارین دا یئرلرینی ظبط ائدیب کندلیلرین ایختیارینا قویماق ایله یئرسیز کندلیلری آیاقلاندیرمالیدیر.»

بورادا گؤروندویو کیمی میلی حؤکومت توپراق مساله‌سینی چوخ عادیلانه بیر یول ایله حل ائتمگه چالیشیر. بو جیدی مرامنامه‌نین یئرینه یئتیریلمه‌سینه آرتیق باشلانیلمیشدیر. تهران حؤکومتی طرفیندن غصب ائدیلمیش «خالیصه» یئرلری آذربایجان خلقی‌نین مالی اعلان ائدیلمیشدیر.

میلی حؤکومت عئین زماندا آذربایجانین خاریجینده یاشایان و اؤز خلقی ایله هئچ بیر علاقه‌سی اولمایان سیلاحلی قولدور دسته‌لری دوزه‌لدیب خلق حؤکومتینه قارشی چیخان مولکدارلارین توپراقلارینی میلی‌لشدیرمگه باشلامیشدیر. بو ساحه‌ده گؤرولن ایلک بؤیوک تدبیرلردن بیری زنجان مولکداری ذولفقاری حقینده میلی حؤکومتین چیخاردیغی قراردیر. یوخاریدا قئید ائتدیگیمیز کیمی، ذولفقاری بؤیوک بیر مولکدار دیر. معلوم اولدوغو وزره آذربایجاندا یاشایان مولکدارلارین چوخ بؤیوک اکثریتی اؤز آنا یوردونا، میلتینه، اونون ناموس و شرف ایشینه، باشلادیغی موقدس موبارزه‌یه صادیق اولاراق خلق ایله ال- اله وئریب میلی حؤکومتینی قووتلندیریر. حؤکومت بئله‌لرینه قارشی مرامنامه‌ده گؤستریلدیگی کیمی حرکت ائدیر. بئله آداملارین مالیکیت حقی دؤولت طرفیندن مودافیعه ائدیلیر.

توپراق صاحیبلری‌نین چوخو حؤکومت و خلق ایشینه هرطرفلی یاردیم گؤستردیکلری بیرزماندا ذولفقاریلر «...اؤز فئودالیته‌سینی موحافیظه آئتمک اوچون قول حالیندا ساخلاماقدان اؤترو میلی حؤکومتین علئیهینه موسلح صورتده قیام ائدیب مورتجع مرکز حؤکومتی ایله رابیطه ساخلاییب و قتل و غارته .....» (آذربایجان غزئتی، نومره: ۹۰) ال آتیرلار. میلی حؤکومت آذرایجان دموکرات پارتیاسی‌نین و اؤزونون مرامنامه‌سینه صادیق قالاراق ذولفقاری حقینده خوصوصی بیر قرار قبول ائتمیشدیر. بو قراردا میلی حؤکومت ذولفقارینی آذربایجان میلتی‌نین دوشمنی اعلان ائدیر. همین قرارین اوچونجو ماده‌سینده دئییلیر:

«۳- ذولفقاری‌نین بوتون املاکی و توپراغی ضبط اولونوب خلقین مالی اعلان ائدیلسین.
۴- میلی دؤولتین زنجان ایداره‌لری ذولفقاری‌نین توپراقلارینی کندلیلر آراسیندا بؤلمک ایشینه ایقدام ائتسین. بو باره‌ده خوصوصی هئیاتلر دوزه‌لدیب گوزاریشلر وئرسین.» (آذربایجان غزئتی).

ایران آذربایجانی میلی حؤکومتی‌نین باشچی‌سی سید جعفر پیشه‌وری بو موناسیبت ایله زنجان کندلیلرینه گؤنده‌ردیگی خوصوصی بیر مکتوبدا یازیر: «آذربایجان میلی حؤکومتی خلقیمیزین و خوصوصیله اکینچی و زحمتکشلرین زیندگانلیغینی یاخشی بیرصورتده تامین ائتمک اوچون بؤیوک نقشه‌لر و جیدی تدبیرلر گؤتوروب و گؤتورمکده دیر.

میلی دؤولت چالیشاجاق ماعاریف، صحیه، ایش و چؤرک هامی اوچون فراهم اولسون، هرکس چکدیگی زحمت موقابیلینده اجر و موزد آپارسین، آرتیق پول وئریلمه‌یه‌جک کی، خلقیمیزین زحمتی‌نین بهره‌سینی بعضی طوفئیلی صیفت شخصلر آپاریب آذربایجانین خاریجینده عئیش-نوش ائتمکله میلتیمیزین آزادلیغی علئیهینه تبلیغات و تحریکات ائله‌سین.

کندلیلری توپراق ایله تامین ائتمک اوچون میلی حؤکومتین بیر تدبیری ده خلقه و میلی‌دؤولته صادیق اولان مولکدار توپراقلاری‌نین بیر قیسمینی هر ایکی طرف اوچون الوئریشلی بیر قیمتله اونلاردان آلیب کندلیلره وئرمک و کندلیلر طرفیندن ایستیفاده ائدیله‌جک توپراق بهره‌سینی مولکدار و کندلی آراسیندا عادیلانه بؤلمکدیر.

اگر بو وقته قدر مؤوجود قانونلارا گؤره مولکدار توپراغینی بئجرن کندلی بهره‌نین بئشده دؤوردونو اونا وئرمگه و یالنیز بئشده بیرینی اؤزونه گؤتورمگه مجبور اولوردوسا، ایندی آرتیق بئله اولمایاجاقدیر. میلی حؤکومت سعی ائدیرکی، بئله توپراقلارین بهره‌سی کندلی و مولکدار آراسیندا عادیلانه بؤلونسون. بو تدبیر میلی مجلیس طرفیندن تصدیق ائدیلمیش، دؤولت مرامنامه‌سی‌نین ۱۱-جی ماده‌سینه تاملیه اویغون گلیر. بو ماده ده دئییلیر: کندلی ایله ارباب آراسیندا تؤولید اولان ایختیلافاتی رفع ائتمک اوچون موتقابیل ریضایت شرطی ایله جیدی قانون لاییحه‌سینی تنظیم ائدیب بو یول ایله کندلی و ارباب مساله‌سینی حل و تصفیه ائله‌مک.

حؤکومت بو مساله‌نی حیاتا گئچیرمک اوچون مرامنامه‌ده یازیلدیغی کیمی هر ایکی طرفین موتقابیل راضی‌لیغینی الده ائتمگینی لازیم بیلمیش و اونا گؤره ده کندلی وموالکدارلاردان عیبارت بیر کومیسیون دوزه‌لتمیشدیر. بو کومیسیون عملی ایشه باشلامیشدیر.

ایران آذربایجانی کند تصروفاتیندا موهوم یئر توتان بیر ساحه ده مالدارلیقدیر. بورادا قاراداغ، چالدیران، ساوالان اردبیل، خالخال، مراغا اطرافینداکی یایلاقلاردا مین هکتارلارلا زنگین چمنلیکلر، اوتلاقلار واردیر. بو مالدرالیغین اینکیشافی اوچون چوخ زنگین شرایط یارادیر. ایران آذربایجانیندا ایندی تخمینن یئددی میلیونا قدر قویون و گئچی، یئددی یوز اللی مینه یاخین قره‌مال، یوز ایگیرمی مینه یاخین آت و خئیلی دوه واردیر. مالدارلیق خوصوصیله اردبیل و قاراداغ ماحاللاریندا خئیلی اینکیشاف ائتمیشدیر. لاکین بو رقملر بؤیوک و گئنیش ایمکانلارا مالیک اولان ایران آذربایجانی اوچون اولدوقجا آزدیر.

کند تصروفات وزیرلیگی ایندی حئیوانلارین جینسلرینی یاخشیلاشدیرماق و اونلارین سایی‌سینی آرتیرماق ایشینده جیدی فیکیر وئرمگه ده باشلامیشدیر. ایران آذربایجانیندا توتون و قند چوغوندورو دا تصروفاتدا موهوم یئر توتور.

مراغا، آذرشهر و اوشنودا یئتیشن توتون ایرانین تصروفاتیندا گؤرکملی رول‌اوینابیر. بو توتوندن حاضیر اولان «اوشنو» آدلی پاپیروس بوتون ایراندا مشهوردور. بونا باخمایاراق توتون چوخ ایبتیدایی اوصوللارلا یئتیشدیریلیر و اولدوقجا آز محصول وئریردی. ایران آذربایجانی‌نین گؤزل بوجاقلاریندان اولان جیغاتی وادیسینده ده یاخشی قند چوغوندورو یئتیشیر و مياندأب قند زاوودونون خام مالینی تشکیل ائدیر. گئنیش ایمکانلارینا باخمایاراق بو ساحه ده گئریده قالمیشدیر.

ایران آذربایجانیندا عئین زماندا باغچیلیق و اوزومچولوکده بؤیوک اهمیته مالیکدیر. عصرلردن بریدیر کی، ایران آذربایجانی‌نین کیشمیش، پوسته و بادامی، اریک، توت و ایگده‌سی دونیا بازارلاریندا شؤهرت قازانمیشدیر. بوندان باشقا بورادا خیار، آلما. شافتالی و انجیر ده یئتیشیر. مرند، اورومیه، تبریز و مراغا اطرافیندا گئنیش اوزوم و مئیوه باغلاری واردیر. لاکین چوخ زمان خسته‌لیک و باشقا سببلر اوزوندن، اوزوملوکلر و باغلار محو اولوب گئدیر یا دا عومومیتله چوخ آز محصول وئریرلر.

ایندی آرتیق ایران آذربایجانی‌نین صنایعینی و خاریجی تیجارتینی اؤزالینه آلمیش میلی حؤکومت بو ساحه‌یه جیدی فیکیر وئرمگه باشلامیشدیر و کند تصروفاتی‌نین قارشیسیندا دوران اساس بیر مساله‌نی ده حل ائتمگه گیریشمیشدیر کی، بو دا کند تصروفاتی اوچون موتخصیصلر حاضیرلاماقدان عیبارتدیر. اوللر بورادا بئله موتخصیصلر یئتیشدیرن هئچ بیر اورتا وعالی مکتب یوخ ایدی، ایندی ایسه میلی حؤکومت ایران آدربایجانیندا دارولفونون تشکیلی و اونون یانیندا کند تصروفاتی فاکولته‌سی یاراتماغا باشلامیشدیر. بو فاکولته‌ده بایطارلیق، تاخیل، باغچیلیق، توتون و باشقا ساحه‌لر اوزره موتخصیصلر یئتیشه‌جکدیر.

«آ. آذری»

مجلیس میلی‌نین فعالیتی

خلقیمیزین حق و ایختیارینی تامین ائتمک اوچون آپاریلان مردانا موباریزه نتیجه‌سینده هامی‌یا معلوم اولدوغو کیمی ۲۱-آذرده قیام معناسی ایله دموکراتیک اساسلار اوزرینده میلی مجلیسیمیز تشکیل اولدو. بو مجلیس (ایله) دارولشورای-میلی آراسیندا، هم تشکیلات و هم طرز عمل جهتیندن بؤیوک تؤوفیری وار ایدی. دارولشورای-میلی همیشه عوموم نوماینده‌لری ایشتیراکی ایله تشچکیل اولدوغو اوچون اورادا داها آرتیق دانیشیغا و تبلیغاتا اهمیت وئریلیر، ایشین سورعتیله پیشرفتی نظره آلینمیر، نتیجه‌ده دؤولت تشکیلاتی فلج حالا دوشه‌رک یئریندن ترپنه بیلمیر و اونون تقدیم ائتدیگی لوایئح آیلار ایله کومیسیونلاردا یاتیب قالیر. بعضن اونلارین موذاکیره‌سینه بئله ایمکان تاپا بیلمیر. بیزیم مجلیس میلی‌میزین فعالیتی ایسه چوخ ساده ایدی. اولن بوتون نوماینده‌لرین وقتلری مرکزده تلف اولماماق اوچون هر اوچ آیدا بیر عومومی ایجلاسا دعوت اولونوردولار.

بو واسیطه ایله عومومی و اساسی مساله‌لره یئتیشیر، دؤولتین گوزاریشینه قولاق آسیب اونا یئنی دستورلار وئریر، اداره‌لرین گؤردوکلری ایشلری نظردن گئچیریب اونلارین رییسلرینه دوزگون یول گؤستریر، و ایمتاحان اوچون قبول ائدیلن قانون لاییحه‌لرین موذاکیره وتصویب ائتدیکدن سونرا گله‌جک اوچ آی تعطیل زمانی اوچون هئیات-رياسته لازیمی تاپشیریقلار وئرمکله ایشلرین سورعتی اوچون زمینه حاضیرلاییردی. اوچ آی تعطیل مودتینده مجلیسین وظایفینه انجام وئریب، دؤولت ایله سیخی رابیطه ساخلاییر و اونون گؤندردیگی لاییحه‌لری سریع بیر صورتده موذاکیره ائده‌رک سیناماقدان اؤترو عؤودت وئریر.

بو اصل اوستونده‌دیر کی، بیزیم میلی مجلیسیمیز، مرکزی قووتیمیزین صدر موعاوینی و فیرقه‌میزین بانیلریندن ساییلان آقای حاجی‌میرزاعلی شبستری‌نین تحت ریاستینده ۲۱- آذرده ایشه باشلاییب بؤیوک فعالیت بوروزا وئره بیلمیشدیر. مجلیس میلی‌نین هئیات ریاستی عوموميتله متین و بیغرض اشخاصدان تشکیل اولدوغو اوچون، میلی حؤکومت ایله مجلیس آراسیندا همیشه حوسن تفاهوم اولموش، مجلیس حؤکومت میلی‌نین ایشلری‌نین قاباغا گئتمه‌سینده بؤیوک موساعیدت گؤسترمیشدیر. مخصوصن آقای شبستری‌نین فؤوق‌العاده هوشی، طبعی و ذکاوتی هئیات ریاستی‌نین فعالیتینده آرتیق درجه موثیر اولموش. بو سببه اعتیراف ائتمک لازیم گلیر کی، مجلیسده فیرقه رهبرلیگی جیدی بیرصورتده نظرلری جلب ائده بیلمیشدیر.

عوموميتله فیرقه‌میز ایله حؤکومت میلی و مجلیس میلی‌میز آراسیندا اولان مؤحکم رابیطه و اساسلی بیرلیک نهضتیمیزین ایرلیلنمه‌سینده آرتیق درجه تاثیر باغیشلامیشدیر. فیرقه‌میزین مرکزی کومیته‌سی‌نین خلق حاکیمیتی یولوندا گؤتوردوگو قدملر،مجلیسیمیزین خط حرکتی‌نین دوزگونلوگو، مخصوصن هئیات ریاستین بیطرف و بیغرضانه بیر صورتده یورولماقسیزین فعالیتینده اولماسینا مدیوندور. بو ایسه آقای شبستری‌نین حوسن نیتی و ساغلام دوشونجه‌سی سایه‌سینده مئیدانا چیخا بیلدی.

***

«مجلیس میلی‌میزین عومومی ایجلاسلاری ایسه همیشه فیرقه‌میزین افکار و آمالینی تعقیب ائتمک یولوندا بؤیوک ایمان و اعتیماد بوروزا وئرمیشدیر. ۲۲-آذرده عومومی ایجلاسین حؤکومت باشچی‌سی‌نین ایسته‌دیگی رای اعتیمادا وئردیگی جواب، میلی تاریخیمیزین ان موشعشع ایفتیخاراتیندان سایبلمالیدیر. او گون حؤکومت تشکیلینه مووفق اولان باش وزیریمیز تبریز پادیگانی‌نین فرماندهی سرتیب درخشانی ایله آپاردیغی موذاکیره بیر نتیجه‌یه یئتیشمه‌دیگینی گؤردوکده مجلیسه گلیب آچیق و آیدین صورتده مؤوضوعو نوماینده‌لرین نظرینه یئتیریب، ایشین سیلاح گوجو ایله حل ائدیلمک احتیمالینی ایرلی سوروب بئله بیر احتیمالین ووقوعی موناسبتیله اورادان رای اعتیماد ایسته‌دی. اونون جوابیندا بوتون نوماینده‌لر بیر تک ویجود کیمی آیاغا قالخیب «هامی‌میز میلی حؤکومتی‌میزین بایراغی آلتیندا سیلاح گؤتوروب موحاریبه ائتمگه حاضیریق، قوی اؤز قوردوغوموز خلق حؤکومتی بیزدن اعتیماد عوضینده جانلاریمیزی قوربان وئرمگی ایسته‌سین، اونو آزادلیق یولوندا وئرمکدن موضاییقه ائدن دگیلیک» دئدیلر. بو قورو تعاروف دگیلدی. باشدا مجلیس رییسی آقای شبستری اولماق اوزره نوماینده‌لر عوموميتله آیاغا قالخیب سیلاح گؤتورمک اوچون فیرقه‌میزین مرکزی کومیته‌سینه گلیب اورادا باش وزیر و مجلیس رییسی‌نین سرتیب درخشانی ایله یئنی تجدید ائتدیکلری موذاکیره‌نین نتیجه‌سینه مونتظیر اولدولار. بو تاریخلرده میثلی چوخ نادیر ایتیفاق دوشه‌بیلن بیر حادیثه دیر.

دوغرودور محمد علی میرزا ایران مجلیس شؤورای میلی‌سینی توپا باغلادیقدا نوماییندەلردن بیر نئچه‌سی اوردا قالیب شهید اولدولار، لاکین اونلاردان اله سیلاح آلیب موحاریبه ائتمک فداکارلیغینی تاریخ نیشان وئرمیر. بیزیم میلی مجلیسی‌میز بو فداکارلیق نتیجه‌سینده دوغرودان دوغرویا فداییلر مجلیسی اولدوغونو ایثبات ائتدی. بوندان علاوه مجلیسی‌میزین بؤیوک ایفتیخاراتیندان بیریسی ده اورادا فدایی تشکیلاتلارینا رهبرلیک ائدنلردن نوماینده صیفتیله ده ایشتیراک ائدن وار ایدی. آقای غلام دانشیان، جعفر کاویان، کبیری و غئیرلری موستقیمن جیبهه‌لردن اینتیخاب اولونوب گلمیشلردی. فیرقه‌میز ده بئله بیر مجلیس ویجودا گتیرمکله اؤزونون یارادیجیلیغینی بوتون دونیایا ایثبات ائتمکله و میلتیمیزین ایستعداد و قابیلیتینی ده بوروزا وئرمگه سبب اولموشدو. بیزده مجلیس میلی سابیقه‌سی یوخ ایدی. میلی حؤکومت داخی بیسابیقه‌ایدی. بونلارین هامیسی فیرقه رهبرلیگی‌نین ایبتیکاری نتیجه‌سینده مئیدانا چیخان بؤیوک تشکیلاتلاردیر کی، تاریخ اونلارین باره‌سینده هئچ وقت ساکیت قالا بیلمز. بو موسیسه‌لرین یارادیلماسی گله‌جکده بوتون ایران خلقی، بلکه شرق مملکتلری اوچون سرمشق اولماغا لاییق ایشلردن دیر. فیرقه‌میز بو تشکیلاتلاری یاراتماقلا گئچمیش هدفسیز و تشکیلاتسیز قیاملارین تکرارینا خاتیمه وئریب، آزادیخاهلار اوچون مووفقیت قازانماق یولوندا یئنی بیر جیغیر آچدی کی، بو اؤزلوگونده شایان ایفتیخار بیر ایشدی.

فیرقه‌نین تشکیلات ا یشلری

ایگیرمی‌بیر آذرده آقای پیشه‌وری، آقای بادکانین موعاوینتی ایله شخصن تشکیلات قورماق ایشی ایله مشغول اولوردو. بو وقت تشکیلاتا توجه ائتمک ایمکانی آرتیق ایدی. اوندان اؤترو کی،فیرقه کادرلاری‌نین اوندان باشقا ایشلری یوخ ایدی. اونا گؤره ایشلر چوخ سورعتله پیشرفت ائدیب، اوچ آی مودتینده آذربایجانین بوتون شهر و کندلرینده فیرقه تشکیلاتی یارادیلیب جیدی بیر صورتده فعالیت ائدیردی. بو سازمانلارین فعالیتی نتیجه‌سینده ایدی کی، بوتون آذربایجان خلقی فیرقه بایراغی آلتینا توپلانیب بؤیوک نهضتی و اونون موسلح قووه‌سی اولان فدایی دسته‌لرینی ویجودا گتیردیلر.

بو اوچ آی عرضینده ایستر مرکزی کومیته ایستر یئرلی فیرقه اوجاقلاری تشکیلات و تبلیغات ساحه‌سینده بؤیوک ایشلر گؤرمگه مووفق اولدولار. بئله کی، حؤکومت فیرقه‌نین رهبرلیگی آلتینا گلن زمان بوتون دؤولت اداره‌لرینی نظارت آلتینا آلماغا حتا اداره آئتمک اوچون فیرقه سیرالاریندان کیفایت ائده‌جک قدر ده چوخلو موجرب و اینانیلمیش ایشچی وئریله بیلدی.

بو ایسه اوچ آیدان آرتیق تاریخه مالیک اولمایان بیر تشکیلات اوچون بؤیوک مووفقیت حساب اولونوردو. اگرکی او گون دؤولت اداره‌لرینه گؤنده‌ریلن اشخاصین آراسیندا اوزون مودت سیاسی موباریزه آپاریب سیاسی فیرقه‌لرده فعالیت گؤسترن موجرب یولداشلاریمیز دا آز دگیل ایدیلر. بونونلا برابر اونلاری تاپیب اعتیمادلارینی جلب ائتمک، مسولیتلی ایشلره قویماق اؤزو اؤزلوگونده بؤیوک مووفقیت حساب اولونا بیلردی.

۲۱-آذردن سونرا فیرقه کادرلاری‌نین دؤولت اداره‌لرینه گؤنده‌ریلدیگینه گؤره تشکیلاتین ایچریسینده او جهتدن چوخ موشگولات مئیدانا چیخدی. مخصوصن مرکزی کومیته‌نین مسولیتی آغیرلاشدیغی حالدا ایشچی ایشچیلری‌نین موهوم بیر حیصه‌سی ایستر- ایسته‌مز دؤولت ایشلرینه مشغول اولدوقلاری اوچون فیرقه ایشلرینه لازیمینجه یئتیشه بیلمه‌دیلر.

بو طرفدن بؤیوک مووفقیتلریمیزی گؤرن خلق آخین- آخین تشکیلاتا وارید اولماغا باشلادی. بونلاری مونظم صورتده تشکیلات آلتینا آلیب کادرسیز اداره ائتمک چوخ موشگول بیر ایش ایدی. بو ایشلرین هامیسی فیرقه‌نین صدر موعاوینی آقای بادکانین عؤهده‌سینه موحول اولدوغوندان اونون وظیفه‌سی فؤوق‌العاده بیر صورتده آغیرلاشمیشدی. بونا باخمایاراق او اؤزونون یورولماز بونیه‌سینه و قووتلی ایراده‌سینه دایانیب بو آغیر وظیفه‌نی قهرمانلارا یاراشان جیدیت و هیمت ایله انجام وئرمگه مووفق اولدو.

آقای بادکان آلتی آی تمام مرکزی کومیته‌نین جاری ایشلرینی جیدیتله انجام وئریب اورادان دؤولت ایشلرینه آپاریلان کادرلارین یئرینه تازا کادرلار تهیه ائتمکله تشکیلاتین دوام و بقاسینی تامین ائتدی. بو ایشده تبریز شهر تشکیلاتی‌نین جوان صدر موعاوینی آقای ولایی‌نین فعالیتی ده تقدیره شایاندیر. بوندان علاوه، باشقا یئرلرده داخی یازیلان فیرقه تشکیلاتچیلاری‌نین اؤز نؤوبه‌لرینده بؤیوک فعالیتلر ابیراز ائتمیشلر کی، یئری گلدیکجه اونلارین دا فعالیتلری تقدیر ائدیلمه‌لیدیر.

یوخاریدا سؤیله‌دیگیمیز کیمی بو نهضتی ویجودا گتیریب اونو دوزگون یولا آپارماق اوچون فیرقه آراسیندا ایش بؤلگوسونون فؤوق‌العاده تاثیری اولدو. فیرقه‌نین عومومی سیاستینه آقای پیشه‌وری رهبرلیک ائتدیگی حالدا اونون داخیلی ایشلرینی آقای بادکان و مجلیس میلی کیمی موهوم تشکیلاتی آقای شبستری، همکارلار ایتیفاقینی آقای بیریا وسایر شکیلاتلاری مرکزی کومیته‌نین باشقا عوضولری عؤهده‌دار اولوب مووفقیتله اینجام وئریرلردی. فیرقه‌میزین تاریخینده بو ایشین آرتیق درجه‌ده اهمیتی اولدوغونو قئید ائتمک لازیمدیر.

فیرقه باشچیلاری عؤهده‌لرینه دوشن آغیر وظیفه‌لرینه باخمایاراق فیرقه تشکیلاتی ابدن اونونودولمامیش، وقتی وقتینده عومومی ایجلاسلار، گئنیش پیغینجاقلار دعوت اولونوب بوتون فیرقه افرادی فیرقه‌نین سیاستی ایله آشینا اولموش و بو واسیطه ایله تشکیلاتدا اولان فیرقه‌چیلر بیر عایله‌نین افرادی کیمی ال- اله وئره‌رک بؤیوک نهضتی ویجودا گتیریب اونون ایسته‌نیلن هدفه یئتیرمگه کمال ایفتیخار ایله موفق اولموشدور.

فیرقه‌میزده بیرلیگه آرتیق درجه‌ده اهمیت وئریلمیش تک-تک افرادین خیردا و خوصوصی رنجیشلرینه باخمایاراق افراد آغیر دقیقه‌لرده قارداش کیمی چالیشیب فداکارلیغا حاضیر اولدوقلارینی ثوبوتا یئتیرمیشلر. اگر بعضی اؤزونو بگه‌نن آداملار فیرقه‌نین عومومی سیاستینه موخالیف گؤزو ایله باخمیش اولسالار دا ایشین سورعتله ایرلی گئتمه‌سی، فیرقه افرادی‌نین فداکارلیغی اونلارا «اوبژکتیف» نیتلرینی ایجرا ائتمک ایمکانینی وئرمه‌میش، اونلاری فیرقه ایچریسینده ایکی‌تیره‌لیک سالیب اوندان خوصوصی ایستیفاده ائده بیلمک آرزولارینی اورکلرینده قالماسینا محکوم ائتمیشدیر.

فیرقه‌نین حقیقی رهبرلری‌نین بیغرضانه بیر صورتده جانفشانلیغی اولماسا ایدی قطعن بو بؤیوک مووفقیتلری الده ائده بیلمه‌یه‌جک ایدیک. اونا گؤره بیز رهبرلریمیزدن همیشه بیرلیک، صمیمیت، صداقت، فداکارلیق و بیغرضلیک طلب ائدیریک. مخصوصن ایسته‌ییریک کی، بو وقته تک اولدوغو کیمی بیرلیگیمیز ابدی و پایدار اولوب فیرقه ایچریسینه ایختیلاف سالماق ایله نهضتیمیزی پوزماق فیکرینه دوشن آلچاقلارین پیس نیتلرینه ایمکان وئریلمه‌سین. بیز باشچیلاریمیزدان بونو طلب ائدیریک.

بیرلیک، بیرلیک، یئنه ده بیرلیک لازیمدیرا!

فیرقه‌میز و کارگر طبقه‌سی

فیرقه‌میز فعالیته باشلارکن همکارلار ایتیفآقای تشکیلاتیندان جیدی کؤمکلیکلر آلمیشدیر. فیرقه رهبرلیگی ایله فعالیت ائدن بو تشکیلات، مخصوصن تبریز شهرینده نهضتیمیزین قاباغا گئتمه‌سینده بؤیوک فعالیت گؤسترمیشدیر. فیرقه‌میزین کارگرلر کوتله‌سی‌نین تشکیلاتی، مووفقیتیمیزی تامین ائدن موهوم عامیللردن ان موهومی اولا بیلمیشدیر.

فیرقه‌میز خلق تشکیلاتی اولدوغو اوچون زحمتکش طبقه‌سینه آرتیق درجه اهمیت وئریب اونلارین حیاتی‌نین یاخشی‌لاشماسی اوغروندا بؤیوک و جیدی قدملر گؤتورمگه مووفق اولموشدور. مخصوصن آقای پیشه‌وری میلی حؤکومتیمیز و میلی نهضتیمیزی اداره ائدیرکن ان چوخ اهمیت وئردیگی مساله کارخانالارین ایشه دوشمه‌سی و اونلارین تعطیلی‌نین قاباغینی آلماق مساله‌سی اولموشدور.

بو واسیطه ایله یوزلرجه کارگرلرین حیاتینی تهدید ائدن ایشسیزلیگه مردانا بیر صورتده موباریزه آپارمیشدیر. پشمینه کارخاناسی‌نین ایشه سالینماسی، بوستان و ایران کارخانالاری‌نین ایشلرینه یاخیندان نظارت ائتمک اوچون اونلارین اداره‌لرینده موستقیم بیر صورتده کارگرلر ایتیحادیه‌سی طرفیندن مخصوص نوماینده‌لر تعیینی، ایشسیزلیک موباریزه‌سینده ان جیدی قدملردن حساب اولونمالیدیر. آقای پیشه‌وری فیرقه‌نین سیاستینی دوشونه‌رک مینلردن زیاده کارگر عایله‌سینه چؤرک وئرمک اوچون بو کارخانالاری بیر آن نظردن اوزاق توتمامیش، مینلرجه آغیر سیاسی مساله‌لر ایله اوز-اوزه گلدیگی حالدا وقتین موهوم قیسمتینی اونلارلا صرف ائتمیشدیر. بو ایسه فیرقه‌نین کارگرلر طبقه‌سینه اولان علاقه‌سی‌نین بؤیوک بیر دلیلی دیر.

بوندان علاوه زیندگانلیغین وسایلی‌نین گوندن-گونه آشاغی دوشمه‌سی و بازارین کاسادلیغینا باخمایاراق فیرقه، کارگر موزدونون آشاغی دوشمه‌سینه ایمکان وئرمه‌میش، آلتی آی دوام ائدن میلی حؤکومت دؤوروندا بیر نفر ده اولسون بؤیوک کارخانالاردان کارگر ایخراجی ایتیفاق دوشمه‌میشدیر. بلکه بوستانین ایشه دوشمه‌سی و یئنی توخوجولوق کارخاناسی‌نین تاسیسی سایه‌سینده میندن زیاده ایشچیلر اوچون فعالیت و چؤرک قازانماق منبعی تهیه ائدیلمیشدیر. بونلاردان علاوه شهرین آبادلاشماسی، تازا تاسیسات، هابئله یول ایشلری، نیظام وظیفه مدرسه‌لری کیمی یئنی ایشلرین باشلانماسی سایه‌سینده مین‌لرجه جوان و یاشلی کارگرلره ایش دوشوب بو واسیطه ایله زحمتکش طبقه‌سی‌نین حیاتنی تهدید ائدن ایشسیزلیگین قاباغی آلینمیشدیر. نهایت کارگر ایله کارفرما آراسیندا مئیدانا چیخا بیلن ایختیلافلارین قاباغینی آلماق اوچون بو ایکی طبقه‌نین وظیفه و ایختیاراتینی موعین ائدن ایش قانونی تهیه و تصویب اولوندوقدان سونرا مؤوقع ایجرایا قویولموشدور کی، ایندیکی شرایطده کارگر اوچون بؤیوک مووفقیت حساب اولونا بیلیر.

اگر گوندن-گونه آرتماقدا اولان ایشسیزلیگی و کاسادلیغی نظره آلساق او وقت فیرقه‌میزین کارگر طبقه‌سینه ائتدیگی خدماتین بؤیوکلوگو تمام معناسی ایله نظرده موجسم اولاجاقدیر.

نهایت دئمک لازیمدیر کی، آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی همکارلار ایتیفاقینا رهبرلیک ائتمکله همیشه کارگر طبقه‌سی‌نین جیدی رهبری اولوب، اونون منافعینی حیفظ ائتمک یولوندا هئچ بیر فداکارلیقدان چکینمه‌میشدیر. دئمک اولور کی، همکارلار ایتیفآقای‌نین صدری آقای بیریا گنجن شهریور آییندا بو تشکیلاتین دموکرات فیرقه‌سی‌نین رهبرلیگینی قبول ائتمه‌سینی رسمن و کتبن اعلام ائتدیکده ایشتیباه ائتمه‌میشدیر. فیرقه آپاردیغی آغیر موباریزه‌ده، کارگری بیرینجی صفده گؤردوگو کیمی اونون منافعینی حیفظ ائتمگی ده اؤزونون ان بیرینجی وظیفه‌لریندن حساب ائتمیش و ائده‌جکدیر. البته کارگر طبقه‌سی و اونون رهبرلری ده چوخ گؤزل بیلیرلر کی، اگر فیرقه‌نین دوزگون رهبرلیگی اولماسایدی، آذربایجان خلقی‌نین ان مظلوم طبقه‌سینی تشکیل ائدن کارگرلر ده آزاد اولوب ایسته‌دیکلری کیمی دردسرسیز اؤز طلبلرینی الده ائده بیلمه‌یه‌جکلرایدی. بو نوقطه‌نظردن دئمک اولار کی،آذربایجان کارگرلری دموکرات فیرقه‌سی‌نین رهبرلیگی سایه‌سینده ایکی آزادلیغا نایل اولدولار: بیرینجی‌سی عوموم آذربایجان خلقی کیمی میلی آزادلیق، ایکنجی‌سی عوموم کارگرلرین منافعینی تامین ائتمک واسیطه‌سی ایله صینفی آزادلیقدیر کی، هر ایکی‌سی ده کارگر صینیفی‌نین موباریزه تاریخینده جلی خطلر ایله یازیلاجاقدیر.

میلی حؤکومت خلقه حساب وئریرکن

میلی حؤکومت فیرقه‌میزین رهبرلیگی آلتیندا ایشله‌دیگی اوچون اونون گؤستردیگی خاروق‌العاده فعالیتی‌نین ایفتیخاری دا فیرقه‌میزه عایددیر.

بیزیم یوخاریدا قئید ائتدیگیمیز کیی میلی حؤکومت گؤردوگو ایشلر نه تک آذربایجاندا بلکه ایراندا سابیقه‌سیز ایدی. اونا گؤره چوخ بیر تئز زماندا فیرقه‌میزین و نهضتیمیزین نوفوذو سرحدلریمیزدن گئچیب ایراندان خاریجی اؤلکه‌لرده سس سالماقلا، دونیادا بئین‌المیللی بیر مساله شکیلی آلدی.

بو کیتابچا تعجیلی صورتده یازیلدیغی اوچون بو ساحه ده گؤرولن ایشلری شرح وئرمکدن صرفنظر ائدیب، حؤکومت باشچی‌سی آقای پیشه‌وری‌نین آذربایجان مجلیس میلی‌سی‌نین ایکینجی عمومی ایجلاسیندا وئردیگی گوزاریشی (راپورت) عئینن بورایا نقل ائتمگی کافی حساب ائدیریک:

میلی مجلیسین ایکینجی عمومی ایجلاسی‌نین ۲- جی جلسه‌سینده اولونموش دانیشیقلار

آقای پیشه‌وری‌نین آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین ایندییه قدر گؤردوگو ایشلر حقینده وئردیگی گوزاریش

جومعه گونو فروردین آیی‌نین ۱۶-دا ساعات دوققوز یاریمدا آذربایجان مجلیس میلی‌سی‌نین ایکینجی ایجلاسی نوماینده‌لرین حوضورو و آقای شبستری‌نین ریاستی ایله تشکیل اولدو، بو جلسه ده دؤولت هئیاتی ده حاضیر ایدی.

آقای شبستری: من ایکینجی دؤوره ایجلاسیه‌نین ۲-جی جلسه‌سینی رسمن آرتیق اعلام ائدیرم. آقای محمد عظیما دوننکی جلسه‌نین صورت جلسه‌سینی موختصرن راپورت وئره‌جکدیر. آقای محمد عظیما بیرینجی جلسه‌نین صورت جلسه‌سینی موختصر وجهیله اوخودو.

آقای شبستری: بیرینجی جلسه ده اوخونان پروقرام موجیبینجه آقای پیشه‌وری آذربایجان دؤولت هئیاتی‌نین ایندییه قدر گؤردوکلری ایشلری باره‌سینده بیر راپورت وئره‌جکدیر.

آقای پیشه‌وری: من ائله فیکیر ائدیرم کی، دئیه‌جگیم سؤزلر چوخ موفصل اولا بیلمز، چونکی دؤولتین بوتون گؤردوکلری ایشلر خلقین ایطیلاعی ایله، مخصوصن مجلیس میلی عوضولری‌نین نظارتی ایله اولموشدور. اونا گؤره منیم دئیه‌جگیم سؤزلر گومان ائدیرم کی، نوماینده‌لر اوچون تازا سؤزلر اولمایاجاقدیر و فقط بونلار موختصر صورتده تذکور کیمی اولا بیلر. سیز چوخ گؤزل بیلیرسینز کی، بیزیم میلی دؤولتیمیز موباریزه‌ده دوغولوب، دؤولت و مجلیس موسلسللرین و توفنگلرین و باشقا اسلحه‌لرین گورولتوسو آلتیندا تشکیل تاپیبدیر. بیزیم وزیرلریمیز و دؤولت ایشچیلریمیز آزادیخاهلاردان سئچیلیب دؤولت ایشلرینه وارید اولموشلارسا دا، لاکین کیفایت قدر موجرب دگیلدیلر. ایستیبدادی دؤولتدن پیس یادیگارلار و منفور ایرثلر، اوغورلوق، ایختیلاس، تنبللیک و دؤولت مقاماتیندان سوایستیفاده ائتمک و دواییرین بربادلیغیندان باشقا بیر شئی قالمامیشدی. ایشچیلردن بیر عیده‌سی فقط ماعاشلارینی تامین ائدیب، گونلرینی گئچیریب، ساعات سایماق و اوندان سونرا خوصوصی ایشلری‌نین دالینجا گئتمکدن باشقا فیکیرلری یوخ ایدی. من اونلاری سرزنیش ائتمک ایسته‌میرم، چونکی تشکیلاتین ایقتیضاسی او ایدی، بئش نفر، اوچ نفر صادیق آدام اولسایدی دا یا ایشدن چکیلیردی یا ایشده قالیردیسا موحیط ایله سازیش ائتمگه مجبور اولوردو و بئله‌لیکله بیر جور ایمرار ماعاش ائدیردی. میلی دؤولت تشکیلینده اداره‌لرین وضعی بو ایدی. حتا من سابیق اوستاندارلیق بیناسینا گئتدیکده ایستیفاده ائتمک اوچون بیر کاغاذ تاپا بیلمه‌دیم، خوصوصن او وقت کی، اوستاندار بؤیوک ایختیاراتلا گلمیشدی کی، آذربایجان نهضت میلی‌سینی یاتیرتسین، فارسلار دئمیشکن «در باغ سبز» نیشان وئرسین.

بیز حؤکومتی اله آلدیغیمیزدا وضعیت چوخ آغیر ایدی، من ایندی هله مالی جهتدن بئییرم، هر حالدا حؤکومتی اله آلدیغیمیز زمان بیز پروقرام ایله ایشه باشلادیق و او پروقرامی تصویب اوچون مجلیسه گتیردیک. بیز قاباغیمیزدا قویدوغوموز پروقرام ایران دؤولتی‌نین عادی پروقراملاری نظیری دگیلدی.

بو پروقرام میلی بیر پروقرام ایدی ، بیز بیلیردیک کی، بو دؤولت موعین بیر مودتده بو ایشلری گؤره‌جک. من بئله گومان ائدیرم کی، او پروقرام نوماینده‌لرین نظرینده دیر. پروقرامدا بیرینجی مساله میلی حؤکومتین قورولوشودور. میلی حؤکومت بئله قورولمالی ایدی کی، خلق حیس ائتسین کی، بو حؤکومت اونون قوردوغو حوکومتدیر و اوندا یاخین دخالتی واردیر. بو ایش سؤزده چوخ آسان گؤرونسه ده، لئیکن عملده چوخ چتیندیر. چونکی گئچن حؤکومت خلقی دؤولتدن آیری اولماغا عادت وئرمیشدیر. دؤولت خلقین باشی اوستونده بیر یومورق کیمی اولوب، میلت ایسه عذاب و فیشار آلتیندا دؤولت چرخلرینی دولاندیرمالی ایدی. میلتین دؤولتی اومورادا دخالتی یوخ ایدی. بیز بو عادتی دگیشمه‌لی ایدیک، دؤولت میلتین سعادتینی تامین ائتمه‌لی ایدی.

بیز پروقرامدا گؤسترمیشیک کی، بو نئجه اولمالیدیر. بو ایشچیلرین شخصن دموکرات اولمالاری ایله انجام تاپا بیلمز، بلکه عملده بئله اولمالی ایدی کی، خلقین ایسته‌دیگی عمله گلسین. بیز تشکیلات اوزریله دؤولتی

تشکیل وئریب ویلایت و بؤلوک انجومنلری واسیطه‌سی ایله اداره ایشلرینده مالیه و صحیه ایشلرینده خلقه نظارت ائتمگه ایمکان وئردیک.

ایکینجی‌سی بلدیه‌لر مساله‌سیدیر. گئچن دؤوره‌ده شهرداری انجومنلری دؤولت تشکیلاتینا تبدیل اولوب، بلدیه رییسی دؤولت طرفیندن تعیین اولوردو. ظاهیرسازلیق اوچون اونا انجومن آدی قویموشدولار. بیز خلقی موستقیم صورتده بو انجومنی سئچیب و بلدیه ایشلرینده دخالت ائتمه‌سینه ایمکان وئردیک. البته بو تازا بیر ایشدیر. بیر میلت لازیمدیر کی، دوزگون صورتده چالیشسین و بیز قطعی صورتده بونو ائده‌بیله‌جگیک. من یادیما گلیر کی، (- آقای یکانی بورادادیر یا خئیر؟) گئچن ایل بایرامدان قاباق «خویا» گئتمیشدیم. بلدیه سوپورلری‌نین پالتاری یوخ ایدی و آیلیق دا آلامیشدیلار، ایسته‌ییردیلر شهرین کوچه‌لرینده اولان آغاجلارین باشینی کسیب و ساتماقلا اونلارین آیلیقلارینی تامین ائتسینلر، من ایندی باش‌اوجالیقلا دئیه‌بیلرم کی، بلدیه‌نین ایشی او قدر یاخشیلاشیب، نه اینکی حوقوقلارینی دا وئریرلر بلکه شهرین ایچریسینده ده ایصلاحات باشلانیبدیر.

مراغا شهری ایرانین مشهور شهری حساب اولونمایب، دئمک اولار، موتوسیط شهرلریندندیر و موترقی شهر دگیلدیر. بونونلا برابر مراغادا بلدیه انجومنی مالی وضعیتین یاخشی‌لیغینا ایستینادن تصمیم توتوب کی، بیر دؤولت تئاتری‌سی بینا ائتسین. بو چوخ اهمیتلی بیر ایشدیر، چونکی ایران حؤکومتی ایندییه قدر حتا تهراندا دولت تئاتری‌سی عمله گتیره بیلمه‌ییبدیر. لاکین ایندی خلق، انجومنی اؤز ائوی و اؤز عایله‌سی بیلیر. میاندابدا بلدیه اوروپا اوصولو ایله بؤیوک بیر حامام دوزلتمک ایسته‌ییر. بو فیکیری بیز و مجلیس اونلارا وئرمه‌میشیک، خلق اؤزو احساس ائدیر کی، بورادا حامام مساله‌سی موشکولدور، گرک موعاصیر بیر شکیلده بو مساله‌نی ایصلاح و حل ائتمک. البته بو کیمی ایشلر آسان ایشلر دگیلدیر، بئله بیر حامام نئچه مین تومنه، شاید ۸۰-۹۰ مین تومنه باشاگلن بیر ایشدیر. بودا میانداب اوچون بؤیوک بیر پولدور.

تبریزده بلدیه‌نی تحویل آلاندا اورانین صاندیغیندا پول یوخ ایدی. لاکین ایندی بیز باجارا بیله‌جگیک کی، یاخین زماندا تبریزده سو لوله‌کئشلیگی عمله گتیریب و خیابانلاریمیزی آسفالت ائدک. بیز اونلارین وسیله‌لرینی ده آلمیشیق. تبریز بیرینجی ایران شهریدیر کی، اوندا سو لوله‌کئشلیگی اولور. من دئمک ایسته‌ییرم کی، حؤکومتین خلقه یاخینلاشماسی‌نین نتیجه‌سی و منفعتی بودور. هله آذربایجاندا انجومنلر مساله‌سی تازادیر، لاکین بونا باخمایاراق چوخ آز بیر یئر واردیر کی، اورادا انجومن تشکیل وئرمگه مووفق اولمامیشیق. چونکی ایندی بیلیرسینیز کی قیشدیر، سویوقدور، گئدیب-گلمه وسیله‌لری ده یوخدور. هله ایندی ده اهردن نوماینده‌لر گلنده شاید آت وسیله‌سی ایله گلیبدیر، ایندی انجومن تشکیلاتی قورولوب و طرحی ده ویجودا گلیبدیر. اونو یاواش-یاواش مونظم حالا سالماق لازیمدیر. من فیکیر ائدیرم کی، اوچ-دؤرد آی بوندان آرتیق ایش گؤرمک اولماز و البته مؤحترم نوماینده‌لرین و دؤولت ایشچی‌لری‌نین فعالیتینی و حوسن نیتی اوزرینده بو نتیجه‌لر الده ائدیلیبدیر، اوندان سونرا بخشدارلیق و فرماندارلیقدیر. البته اونو بو تئزلیکده مونتظم بیر شکیله سالماق اولمازدی. دؤولت مامورلاری‌نین ایچریسینده هنوز آشینا اولمایانلاریمیز آز دگیلدیر. من، منیمله همکارلیق ائدن وزیرلره موکرر دئمیشم کی، بیز دیوانخانا قورموروق، بلکه اداره‌لریمیز قانونو ایجرا ائتمک اوچوندور. فرماندارلاریمیز دا گرک قانونون ناظیری و موجریسی اولسونلار. آمما بوجور آداملار کی، بونو لاییقینجه باشا دوشسونلر چوخ آزدیر. چونکی کؤهنه‌لر باشا دوشمورلر، تازالار دا اداره ایشلرینه آشینا دگیللر. اونا گؤره ده اداره‌لرده بعضی یئرلرده کؤهنه آداملار و بعضی یئرلرده ده تازا آداملار لاییقینجه مقصودوموزو ایجرا ائده بیلمیرلر. بیزیم اومیدیمیز بودور کی، گلن دؤوره‌ده بخشدار، دهدار و کدخودالاری اؤز ایدئالیمیز اوزریله تربیت ائدیب و ایش باشینا قویاجاییق، بعضی موترقی یئرلرده دؤولت ایشچیلری تربیت ائتمک اوچون موسیسه‌لر آچیلیر، لاکین ایندی بو ایشدن اؤترو بیزده موشگولات چوخدور. بونا گؤره دیر کی، ایندی بیز ایناندیغیمیز آدامی ایش باشینا قویوروق. چوخ یئرلرده گؤرورسن کی، او ایشچیلر بیر پارا ایشلرده وزیره موراجیعت ائتمک یئرینه فیرقه‌یه موراجیعه ائدیر، یا اینکی فیرقه‌یه موراجیعه ائتمک یئرینه حؤکومته موراجیعه ائدیر.

مورور زمان لازیمدیر کی، بیز اداره ایشچیلریمیزی باشا سالاق کی، دموکرات فیرقه‌سی سیاسی بیر رهبردیر، گرک اونون دئدیگی سؤزه قولاق آساق و لاکین حؤکومت ایشی باشقا بیر ایشدیر و گرک بو ایکی‌سی قاریشیلماسین. مثلن چوخ وقت اولور کی، بیر ایشچی منه مربوط اولمایان ایشلرده اون دانا تلقراف بیری-بیری‌نین دالینجا منه گؤنده‌ریر. من مذمت ائتمیرم و دئمک ایسته‌ییرم کی، خلق هنوز میلی حؤکومتین حقیقی معناسینا پئی آپارماییبدیر. گرک خلقی مورور زمانلا حاضیرلاماق و اونلاری تربیه ائتمک. البته مثلده موناقیشه یوخدور، بو ایش بیر وحشی آتی توتوب مینمک و یا ایشه سالماق کیمی دیر. آدامی آتا تشبئه ائتمک اولماز، آمما من بونو دئمک ایسته‌ییرم کی، گرک تازا آداملاری ایشه آلیشدیراق. آمما بو بیر گون و یا ایکی گونده اولان بیر ایش دگیلدیر. سیاسی جهتدن علاوه، تعلیم و تربیت مساله‌سی‌نین ده بورادا دخالتی واردیر. بیز مین جور چتینلیکلره باخمایاراق بو آز زماندا یئنه ده بیر قدر ایشچی تربیت ائده بیلمیشیک. بیز اومید ائدیریک کی، اونلار تئز بیر زماندا دموکراتیک وضعیته آشینا اولاجاقلار، چونکی نیت خالیص اولوب، خلقه خدمت ائتمک فیکیری اولورسا، اول دفعه‌ده اونلار ایشتیباه ائتسه‌لر ده، اونلار آخیرده حقیقتی تاپاجاقلار.

حؤکومت قورولوشوندان سونرا انجومن تشکیلی، بخشدارلاری و فرماندارلاری ایجتیماعی آداملار تربیت ائتمک ایله یاواش-یاواش خلقی میلی حؤکومته یاخینلاشدیرا بیله‌جک.

بونونلا علاقه‌دار اولان مساله‌لردن بیریسی ده امنیت مساله‌سیدیر. بیز اولیندن دئمیشدیک کی، وار قووه‌میزله چالیشاجاییق کی، خلقین مالی، جانی، ناموسی حیفظ اولسون، چونکی امنیت اولمادیقدا بیزیم هئچ بیر تدبیریمیز نتیجه وئرمه‌یه‌جک ایدی. بونا گؤره میلی حؤکومت تشکیلینده هامی‌میز چالیشدیق کی، امنیت اولدوغو کیمی تامین اولسون، من کنارلاردا کندلیلرله دانیشیردیم، حتا چوخوسو منی تانیمیردی کی، کیمم و امنیتدن راضیلیق ائدیردیلر. حتا مراغادا بیر پارا آداملار دئییردیلر کی، داستانلاردا دئییلن کیمی امنیت او قدر یاخشی اولموشدور کی، گرک گئجه‌لر دوکانلاری آچیق قویاق تا خلق گؤرسون کی، بو ایش افسانه دگیلدیر، بلکه حقیقتدیر. بیز میلی حؤکومتی اساس امنیت اوچون قورموشوق و امنیتله ایثبات ائده بیلریک کی، دوشمنلریمیزین اولده بیزه دئدیکلری سؤزلر کی، آذربایجان نهضتینی عمله گتیرنلر اوغرودورلار، جانی‌دیرلر، یالانچی‌دیرلار، بیز بونو دا ایثبات ائتدیک و عملده ده گؤستردیک کی، امنیت ایجاد ائتمک و خلقی راحاتلیغا چاتدیرماق اولار.

البته نواقیص چوخدور، تک-تک فداییلریمیز فیرقه عوضولریمیز و ایداره‌لریمیزده بیر پارا نوقصانلار واردیر. قوی بعضی یولداشلاریمیز بیلسین کی، هر کس اؤز گوناهی‌نین جوابینی شخصن وئرمه‌لیدیر.

بیز اهرده ایگیرمی بلکه قیرخ ایل قولدورلوق ائله‌ین صمدخان و عبداله‌خانلاری موجازات ائتدیک، خلق بیزی آلقیشلادی، بیلدی کی، میلی حؤکومت اونون راحاتلیغی اوچون چالیشیر، سید ضیا روزنامه‌لری قارنی ییرتیق کاظیما شهید راه آزادی آدی قویدولارسا خلق اونلارا گولدو.

میلی حؤکومتیمیزده بو جور آداملارا حیات اولا بیلمز. گرک اونلار قانون موقابیلینده چوخ مؤحکم بیر صورتده موحاکیمه اولسونلار. هر کس اؤز جورمونون موجازاتینی گرک چکسین. آیری بیر آدام اونون موجازاتینی چکه‌بیلمز، اوغول دده‌نین جورمیله موجازات اولماز. بیز بیرینی موجروم اولدوغو صورتده موجازات ائدیریکسه لاکین اوغلونو تربیه ائتمه‌لی‌ییک.

گرک مجلیس نوماینده‌لری ویلایتی و بؤلوک انجومنلری واسیطه‌سی ایله اونلارا بیلدیرسین کی، میلی حؤکومتده بیر آدامین بیر شاهی‌سینی قانونسوز آلماق اولماز. بیز آزادلیق و خلق دوشمنلری‌نین مال‌لارینی موصادیره ائدیردیک. البته آزادلیق علئیهینه اولان آداملار گرک مطرود اولسونلار، لاکین بو قانون موجیبینجه و موعین اولونموش کومیسیون واسیطه‌سی ایله عمل اولونور و اونلارین مال‌لاری موصادیره و دؤولت اوچون یاردیم اولور و البته بو مال‌لار نه حسن، نه حوسئن، نه جعفر، نه تقی‌یه دگیل بلکه خلق یولوندا مصرف اولمالیدیر.

مومکوندور ایتیفاق دوشسون کی، تک-تک آداملار موصادیره اولونان مال‌لاردان ایستیفاده ائتمیش اولسونلار، لاکین بو چوخ نادیردیر. او ایشلری گؤره‌نلر شدید صورتده موجازات اولمالیدیرلار، اونلارین دوستلوغو آیی دوستلوغودور و بیزه دوشمنلیکدیر. گرک کامیلن تامین قضایی اولسون، تک-تک آداملاردا بئله ایشلر گؤرموش اولسالار دا گرک مجلیس میلی‌ده اونلارین قاباغی آلینسین. قوی خلق آزاد یاشاسین، خلق نه قدر آزاد یاشارسا داها آرتیق حؤکومتی‌میزین دالیندا دورار. لاکین بئله اولمادیقدا تشکیلاتیمیز تئزلیکله آرادان گئدر. بیز گرک خلقین اعتیمادینی اؤزوموزه جلب ائدک کی، خلق هئچ تصوور ائتمه‌سین کی، دموکرات فیرقه‌سینده و میلی حؤکومت ایداره‌لرینده پیس ایش گؤرن آدام اولا بیلر، بو فلسفه‌لر هاوادان دگیل مین ایللرله ایمتاحان اولونوبدور، هر یئرده قانون وار یاشاییش وار، هر یئرده ظولم وار ایسترسه اورادا اولان دؤولتین عونوانی دموکرات ایسترسه مورتجع آدیله آدلانسین، اینسانلار سعادته یئتیشه بیلمزلر، میلی حؤکومت بو ایشه بؤیوک اهمیت وئریر.

بیزیم میلی دؤولتیمیز امنیت جهتیندن چوخ ایشلر گؤروب. فیکیر ائدیرم کی، شهر امنیتی و اطرافداکی امنیت آز-چوخ یاخشي‌لاشیبدیر. کئچن حؤکومتلرده خلقین اکثریتینی تشکیل وئرن کندلیلر اوچون هئچ جور جانی و مالی تضمین یوخ ایدی، بونلار نه تک اوغرو و قولدورلار بلکه دؤولت مامورلاری و ژاندارملار طرفیندن ده تضییق اولونوردولار.

میلی حؤکومت زمانیندا هئچوقت بیر مامور قانونسوز بیری‌نین ائوینه گئده بیلمز، بئله ایشلر گؤرونورسه گئت-گئده قاباغی آلیناجاقدیر.

گئچن زمان کندلیلر بیر تمیز پالتارلی گؤروردوسه اؤزونو گیزلتمک ایسته‌ییردی. لاکین ایندی بئله دگیل. اونلار باشلارینی یوخاری توتورلار. ایندی کامیل امنیت اولونوبدو. ایندی قاچاق-قولدورلوغون قاباغی آلینیبدیر.

دوشمن نه قدر چالیشیرسا کی، بیزیمله کوردوستان خلقی‌نین موناسیباتینی بولاندیرسین، لئیکن بیز بونون قاباغینی آلیریق و حقن کوردوستان فیرقه‌چیلری ده دوستلوغا چالیشیرلار. بیزیمله کوردلر آراسیندا ایختیلاف سالماغا چالیشانلارین پیس حرکتلری ده معلوم اولدو کی، «ارفع» الیله اولوب. بیر عیده مراغادا و چاردولودا کورد پالتاریندا تجهیز اولونموشدور و بعدن میاناداو مراغا حودودو آراسیندا ۳۰۰-نفر بیزیم علئیهیمیزه تجهیز اولونموشدور، بیز تئزلیکله اونلاری آرادان آپاریب آز زماندا فداییلریمیزین خیدمتی سایه‌سینده ساده بیر صورتده اونلاری برطرف ائتمگه مووفق اولدوق و بو آذربایجاندا گؤرونمه‌ین اهمیتلی بیر ایشلردندیر. ایندی اهر و مراغا اطرافیندا میلی دؤولته نیسبت موخالیف هئچ بیر حرکت یوخدور. اردبیل و گئرمی ماحاللاریندا بعضی آنتریکلر

اولموشدو، بیز اونو دا آرادان آپارمیشیق. خلقین گوناهسیز اوشاغی‌نین باشینی کسن حؤکومته هئچ کیم طرفدار اولماز. عدالت و قانون دوزگون صورتده ایجرا اولونمالیدیر.

سونرا من ایسته‌ییردیم بونو دئیم کی، دؤولت قورولوشوندان سونرا امنیت مساله‌سینده خلقیمیز کؤهنه ژاندارملاری آرادان آپاریب و قانونی نظمیه تشکیلاتی ویجودا گتیرمیشیک. اومیدواریق کی، بیر-ایکی آیا قدر نظمیه‌نین بو تشکیلاتی چوخ مونظم بیر حالا دوشه‌جک و ژاندارم تشکیلاتیندان اثر قالمایاجاقدیر.

سونرا ایقتیصاد و مالیه مؤوضوعودور. میلی حؤکومت ویجودا گلدیکدن اوچ آی قاباق بیز ساده بیر تدبیرلر گؤرموش ایدیک کی، حؤکومت دگیشدیکده بورجا یا اعانه ییغماغا مجبور اولمایاق. گئچن اینقیلابلاردا چوخ ایتیفاق دوشموشدو کی، اینقیلابی عمله گتیرنلر مجبور اولموشدولار موتمویللردن بؤیوک اعانه‌لر ییغسینلار. بیز بانکلاری توتمالی ایدیک، لاکین بیز اگر بیر آز عجله ائده‌ایدیک مومکون ایدی کی، ۲۱-آذرده میلی تشکیلاتیمیزی قورماغا مووفق اولا بیلمه‌یه‌ایدیک. چونکی تهران چالیشردی کی، بیزی تحریک و عصبانی ائتسین و ایش بیتمه‌میشدن بیزی بوغسون. اونا گؤره ده بیز بانکلاری تئز توتا بیلمه‌دیک و بیر هفته ۲۱-آذره قالمیش توتدوق.

بیز بانکلاری ایشغال ائدندن سونرا معلوم اولدو کی، تهران حؤکومتی آنلامازلیقدان یا عمدی صورتده اوزون مودتدن بری تبریز بانکینا بیر شاهی دا اولسا پول گؤندرمه‌میشدیر، بلکه عوضینده حواله گؤندرمیشدیر. تبریز بانکی دا اؤزو اسکیناس چاپ ائتمیر کی، دؤولت ایشچیلرینه وئرسین، بلکه تاجیرلر و باشقا آداملار بانکا اعتیبار ائدیب قویدیوقلاری پوللاری دؤولت ایشچیلرینه خرج ائدیردی. بورادان چیخان مالیاتلار تهرانا گؤندریلیب و ۱۴- میلیون تومن پرداختی تهراندان آنجاق حواله گؤندریلیبدیر.

بانکی تحویل آلدیغیمیز زمان ایکی میلیون ایکی یوز تومن دؤولت بانکیندا و یاریم میلیون دا آیری بانکلاردا وار ایدی. موقابیلینده ۱۵-میلیون تومن خلقه بورجلو ایدی. بوندان باشقا بیز مجبور ایدیک کی، اقلن دؤولت ایشچیلری‌نین آذر حوقوقونو وئرک و بو حوقوق دا ۳-میلیوندان آرتیق اولوردو، دئمک گرک مالیات ییغیب اونلارا و خلقین بورجلارینا وئره ایدیک. میلی حؤکومت هر شئیدن آرتیق ایقتیصادا، پولا باخیبدیر.

ایندی دئمک اولار کی، دونیادا پول مساله‌سی اینسان بدنینده اولان قان کیمی دیر. بیر ایجتیماعدا پول اولمازسا مومکوندور کی او ایجتیماع سوقوط ائتسین. بونا گؤره ده بیز پول باره‌سینده آشاغیدا گؤستره‌جگیم جیدی تبیرلری گؤتوردوک.

اولن بیز قداغان ائتدیک کی: بانکلار مووقتی حالدا آداملارا پول وئرمه‌سینلر، چونکی بیر پارا آداملار بانکلاردان پول آلیب تهرانا آپاردیلار و ایکی میلیون مؤوجود اولان پولدا بو ترتیب ایله کیفایت ائتمزدی. اولده بئله نظره گلیردی کی بازاردا بؤیوک بؤحران عمله گله‌جکدیر. من ایشده موطالیعه ائتمیشم، منیمله ایشله‌ین وزیرلر بیلیرلر کی، من اول بانک، مالیه، ایقتیصاد و سونرا باشقا ایشلره باخیرام. ایندی اولا بیلیر کی، اؤزلری بونا اعتیراف ائتمه‌سینلر لاکین بیزیم بو ایشیمیز باعیث اولدو کی، آذربایجاندا تاجیرلر ورشیکست اولمادیلار. الحمدواللاه بیزده ورشیکست اولان یوخدور. بیز اگر او وقت ایکی میلیون تومنی پایلاسایدیق، خلق بانکا تؤکولوب بیر هرج-مرج عمله گلیردی. لاکین تدبیرلریمیز نتیجه‌سینده ایکی میلیون مؤوجود عوضینده ایندی بیز ایکی میلیوندان یوخاری و بلکه ده ۳-میلیون خلقه طلبلری بابتیندن وئرمیشیک. مالیاتدان یوزده ایگیرمی بئش تهرانا وئرمک عوضینه اونو طلبکارلارا وئریریک. بیز بیر میلیون پس‌انداز بابتیندن خلقه وئرمیشیک. البته بو موروور زمانلا اولوبدور، ایندی بیز حیس ائدیریک کی، مالی وضعیتیمیز یاخشیلاشیر. ایندی بلدیه ایداره‌لرینده بیر اینقیلاب کیمی ویجودا گلیبدیر. البته بو اینقیلاب فقط دؤولتین مالی تدبیرلری وسیله‌سی ایله اولونان بیر ایشدیر. ایندی بلدیه وضعیتی ده دوزه‌لیر و بوتون آذربایجاندا یاواش-یاواش بلدیه‌لر فلاکت حالیندان قورتاریرلار.

بس دئمک کی، مالی تدبیرلریمیز بانکلاری و باشقا ایداری ایشلریمیزی ده دیریلتدی.

گلیردن وئرگی مالیاتینا گلدیکده، بو مالیات دوزگون قورولسایدی عادیلانه بیر ایش ایدی. موحاریبه زمانیندا بیر نفر مالی آلیردی، صاباح اون برابر قیمتینه ساتیردی. دونیادا مالی ایشده ایشله‌ینلر بئله مصلحت گؤرموش ایدیلر کی، داعوا زمانیندا بو قانونی قویسونلار و بیر آدام کی، بیر گونده، جوزیی بیر ماعامیله‌ده ۱۰- مین تومنی دؤولته وئرمه‌لی اولسون کی، دؤولت قووه‌تلنسین، مامورلارینا و باشقا ایداری ایشلرینه خرج اولسون.

البته تیجارتده یوزده دوققوز یوز عادیلانه دگیلدیر. تازا گلیردن وئرگی مالیاتی قانونی قویولاندا دوکتورمیلیسپونون نظری شاید اول درجه‌ده دوزگون ایدی، لاکین تهران مجلیسینی تشکیل وئرنلر بؤیوک تاجیرلر و موتمویللردن ایدیلر کی، بؤیوک مالیاتلار علاقه توتوردو. بونا گؤره اونلار ایشکاللار چیخارتدیلار و مالیاتین نقشه‌سینی بیر آیری یولا سالدیلار کی، نتیجه‌ده قارما-قاریشیق بیر شکیله دوشدو و بئله اولدو کی، تاجیرلر دفترلرینی دگیشدیلر و بیر تیجارتخانادان موهوم تیجارتخانا ویجودا گتیردیلر. بورادا بؤیوک تاجیرلریمیز واردیر کی، بؤیوک قازانجلاری اولموشدو و ایندی آند ایچیرلر کی، عایداتیمیز یوخدور. لاکین عملده هامی بیلیر و گؤرور کی، اونلارین نه قدر عایداتلاری وار ایمیش. بونا گؤره مالیات ایداره‌لری ده چوخ مالیات ویصول ائده بیلمیردیلر. تشخیص وئریلن مالیاتین قاباغینا بیر صیفیر قویوردولار تا بلکه بیر شئی ویصول ائده بیلسینلر و بئله‌لیکله هرج-مرج تؤولید اولوردو.

معلومدور کی، میلی حؤکومت تشکیل تاپدیقدا بیزیم مالی موتخصیصلریمیز یوخ ایدی کی، مالیاتی تشخیص وئرمک اوچون بیر کومیسیون سئچیلسین. تهران مجلیسی ثروتمند آداملاردان تشکیل اولوندوغونا گؤره اورادا ائله بیر اوصول گؤتورموشدولر کی، ایللرله مالیات ویصول ائتمک اولمازدی. مثلن اگر بیر آدام تشخیص وئریلن مالیاتا اعتیراض ائتسه ایدی، گرک عالی کومیسیوندا اونا رسیده‌لیک اولایدی کی، بو کومیسیون دا تهراندا دیر. بئله‌لیکله بؤیوک تاجیرلر و بؤیوک مالیاتلارا شامیل اولانلار کی، اؤزلری بو قانونو گئچیرمیشدیلر نئچه ایللر ایدی کی، بو قانوندان ایستیفاده ائدیب مالیاتلارینی تاخیره سالیردیلار.

بیز مونتظیر اولا بیلمز ایدیک کی، تهران عالی کومیسیونو ایللر بویو اعتیراضلارا باخمایاراق مالیات کومیسیونونو سورونددورسون و بیزی ایقتیصادی فیشارا سالسین. بونا گؤره بو ایشی محلی شرایطه اویغون بیر طرزده ایجرا ائتمگه قرار وئردیک. عادیلانه صورتده بیز بیر قدر مالیات ویصولونا دا موووفق اولدوق کی، مالیات ایجراسینا اعتیراضلاری اولانلار او محکمه‌یه موراجیعه ائتسینلر و بو محکمه‌ده رسیده‌لیک اولوندوقدان سونرا آرتیق مالیات آلینمیش اولسا صاحیبلرینه قایتاریلسین. بیز بئله‌لیکله تهران حؤکومتی‌نین مالیات ویصووندا اؤز الیله یاراتدیغی ایشکالی اورتادان گؤتورموش اولدوق.

بیز غئیر موستقیم ایشلرله قویونچولارین قاباغینی آلماق، قند-شکرین قیمتینی عادیلانه بیر حالا سالماقلا ایقتیصاد ایشینه کؤمک ائتدیک و بوماللارین قیمتینی موعتدیل بیر شکیله سالدیق. بو ایشیمیزین حتا تهرانین بازاریندا دا شدید تاثیری اولدو.

البته بو ماللاردان چیخان سرمایانی آیری یئره خرج ائده بیلمزدیک. چونکی اوندا مؤوجودی پولدا آرادان گئدیب، دؤولته ضرر اولاردی. مثلن گرک ایدی کی، چای آلینیب یئرینه قویولایدی.

بیز غلط قانون-ایستیخدامی آرادان آپاردیق. گئچن زماندا غلط قانون-ایستیخدام اوصولی ایله مثلن بیر نفر ظابیط بؤیوک بیر حوقوق آلیردی. موقابیلینده بیر نفر تحصیل ائتمیش ایکی یوز تومن حوقوقلا ایستیخدام اولونوردو. اونا گؤره بیز لیاقتلی اولمایان آداملارین حوقوقلارین آزالتدیق و اؤز یولداشلاریمیزا دا دئدیک کی، آز حوقوق آلسینلار. البته موحاریبه زمانیندا قویولان حوقوقلار ایندی اولا بیلمز و بو ایش ده غئیر عادیلانه دگیلدیر. چونکی سطح زیندگانلیق آشاغی گلیردی. مثلن بیر آدامین اوتوز تومن حوقوقو و یئتمیش تومن مدد خرج و فؤوق‌العاده‌سی ایدی، ایندی کی، سطح زیندگانلیق آشاغی دوشوب و یوزده قیرخ جینسلر آشاغی گلیر: دئمک اولار کی، بیزیم بو ایشیمیز کاملن عادیلانه دیر. ایندی مثلن تبریزده یاغین قیمتی ۲۵ تومندیر، در صورتیکه گئچن ایللرده آلتمیش تومن ایدی. ایکی قیرالیق یومورتا ایندی ۱۲-شاهی‌یا ساتیلیر. ایندی هر پارچا کی بازاردا مثلن اون تومنه ساتیلیردی دؤولت ماغازلاریندا ۳-تومنه ساتیلیر. بیز داعوا زمانی‌نین حوقوقونو وئرسه ایدیک اوندا هم عادیلانه اولمازدی هم ده خلقی سویماغا مجبور ایدیک، هم ده سطح زیندگانلیق یوخاری گئدردی.

سونرا بؤیوک بدبختلیک کی، ایرانین باشیندا واردیر بو دور کی، ایشچینی ایشه گؤره قویموردولار و قدیمدن سوئدلیلر و بلژیکلیلر نئچه اصول قویموشلارسا ائله ده قالیردی. مثلن بیزیم اداره‌لریمیزده ۱۰ نفر آداما ۱۲ نفر پئشخیدمت ایشله‌ییر. سیزین نظریزه بئله گلمه‌سین کی، پئشخیدمتین حوقوقو آز اولوب، دؤولت بودجه‌سینده ائله تاثیری یوخدور. لاکین آذربایجان دوایرینده پئشخیدمتلرین عیده‌سی ایکی میندن زیاده دیر. آیدا اونلارین حوقوقی ایکی یوز مین تومن اولور. بیز بو پوللا یاخشی قوشون ساخلایا بیلریک. البته مقصودوموز پئشخیدمتلریله موخالیفت ائتمک دگیلدیر. لاکین اداره‌نین هر بیر کیچیک ایشی ایله بیر شؤعبه آییرماق کی، بو شؤعبه‌لر ایللین باشیندا شاید یوز مین تومنلیک دؤولته نفعی یوخدور، لاکین دئمک اولار کی، ایش‌قورانلار قاباقجادان بونو فیکیر ائتمه‌ییبلر.

بیز بیرینجی دفعه تمام اداری تشکیلاتی دگیشه بیلمزدیک. بونا گؤره ده بیر آز ایشچیلرین عیده‌سینی تخفیف وئردیک و بیر قدرده اول اوچ آیدا او آدامین حوقوقلارین دا کی، ویجودو زاید دیر آزالتدیق. ایندی ایسه بئکارلیغین قاباغینی ساخلاماق مجبوریتینده‌ییک. بو آداملارا باشقا یئرلرده موفید ایشلر وئرمه‌جه‌ییک. بونونلا برابر ناچاریق کی، اونلاری بیر مودت ده اداره‌لرده ساخلاییب کوچه‌لره تؤکمکدن پرهیز ائدک. بو ایلکی بودجه‌میزده بیر نفر ده اداره ایشچی‌سینی اداره‌دن چیخاریلماسینا یول وئرمه‌میشیک. برعکس بعضی تازا موسیسه‌لر تشکیل ائتمکله ایشچیلریمیزین عیده‌سینی آرتیرمیشیق.

ایندی حساب بیزیم الیمیزده واردیر، بودجه‌میز ده تنظیم اولونوبدور. هامینیز بیلیرسینیز کی، ایران دؤولتی نئچه ایلدیر کی، کامیل بیر بودجه تصویب ائده بیلمه‌میشدیر، آنجاق بیر آیلیق و ایکی آیلیق ناقیص بودجه مجلیسه گتیرمیشدیر. لاکین بیز بو دؤوره‌ده کامیل بودجه‌میزی مجلیس میلی‌میزه گتیرمیشیک. هله بو گرک بوندان دا تئز مجلیسه وئریله ایدی، لاکین تاخیرینه سبب بیر پارا عیلتلر واردیر کی، اونلاری سیزه گؤستره‌جگم.

بیز گلیردن وئرگی مالیاتینی دگیشدیردیک، چونکی بیلیردیک کی، ایندی گئچن ایللر کیمی ایستیفاده ائتمک اولماز و عادی بیر حالدا بوندان ایستیفاده ائتمک چتیندیر و آنجاق گوجلو تاجیرلر بازاردا ایستیفاده ائده بیلرلر. بیز بو

اوچ آیین ایچینده مالی جهتدن ایشلره موسلط اولدوقجا یوز مین تومن فقط میانا و زنجان دمیر یول ایداره‌سینه وئردیک. بونو وئرمه‌سه ایدیک ده اولمازدی. ایندی بو جهتدن میلی حؤکومتین وضعیت-مالی‌سی یاخشیدیر.

تدبیرین بیریسی ده بودور کی، بیر میلیون خزانه قبیضی چاپ ائتمیشیک. بوندان اؤترودور کی، جینسی اوجوز وئرک. مثلن اون تومن جینس موقابیلینده دوققوز تومن آلینیر. بونون فایداسی بودور کی، اولن خلقدن بیر میلیون تومن بورج ائتمگه مجبور اولمادیق، البته بو پول بورج اولسایدی ایستهلاک اولوناجاق ایدی. بؤیوک میقدار دا گرک فایض وئریله ایدی. بوندان باشقا جینس ده ساتدیق و بو بیر میلیون ایلین آخیرینه قدر نئچه دفعه دولانار و نئچه برابر اولار.

بو گون کی آیین اون آلتی‌سی دیر مالی جهتدن داها وحشتیمیز یوخدور. بیز بیلیریک کی، پولوموز وار. بو بؤیوک بیر موووفقیتدیر کی، بودجه‌میزی تنظیم ائتمیشیک و کسر-بودجه‌میز ده یوخدور. بو ایش حتا آوروپا دؤولتلرینده ده چوخ چتیندیر. بیزیم بودجه‌میز کئچمیش دؤولتین طرفیندن یازیلان بودجه‌دن ده نئچه قات آرتیقدیر. بودجه‌میزده مین نفر آرتیق ایشچی ایستیخدام ائتمیشیک، بیز ایداره ایشچیلرینی ساخلیریق تا ایش تاپیلدیقدا اونلارا باشقا ایش وئرک. البته بو ایش مالی سیاستیمیزین دوزگونلوگو نتیجه‌سینده دیر.

آقای شبستری: اون بئش دقیقه تنفوس وئریلیر.
تنفوسدن سورا:

آقای شبستری: آقای پیشه‌وری اؤز بیاناتینا ایدامه وئرسینلر!

آقای پیشه‌وری: بو مساله‌دن سونرا فیکیرمیزی مشغول ائدن ایقتیصاد مساله‌سیدیر. بیز هله فیکیر ائدیردیک کی، میلی حؤکومت تشکیلیندن سونرا آذربایجاندا بؤیوک احتیکارلر باشلانیب، مومکوندور کی، آزوقه آز اولاندان سونرا موخالیفلری‌میزین تنلیغاتلاری‌نین نتیجه‌سینده وحشته دوشموش تاجیرلر خاریجه آزوقه آپارالار و اؤزلرینه سرمایا ائده‌لر. بو قورخو حؤکومت میلی‌دن قاباق دا وار ایدی. اونا گؤره بیز همیشه شهرین آزوقه‌سینی کونترول ائدیردک. فیرقه‌نین اینانیلمیشلاری ایقتیصاد ایشلرینی نئچه مودت تامین ائدیردیلر. فیرقه‌نین تشکیلات یولو ایله درخشانی‌نین شهر آنبارلاریندان نیظامیه‌یه آزوقه اینتیقال وئریلمه‌سی‌نین قاباغی آلینماسینا چالیشیردیق. بیز بیلیردیک کی، سیاسی ناراضیلیقلار، بؤحرانلار اغلب چؤرک مساله‌سیندن دیر.

بیز چالیشدیق آزوقه‌نین یولونو آذربایجاندان خاریجه مسدود ائدک. بیلیردیک کی، بو ایش بعضی اشخاصا ضررلی‌دیر. لاکین قوی بئش نفر- اون نفر ضرر گؤرسون، اهالی وحشته دوشمه‌سین و میلی حؤکومتدن باهالیق گؤرمه‌سین. نئچه‌کی دئدیم بو ایشدن بیز یاخشی نتیجه آلدیق، چؤرک وسایر شئیلر اوجوزلاندی، لاکین تهراندا عکسینه اولدو، حتا دئدیلر کی، آذربایجان آزوقه وئرمیر، آجلیق اولور. درصورتیکه بو فریادلارلا او بیریسی طرفدن چالیشیردی کی، مالی بؤحرانلار بیزی بوغسون و پوللاریمیزی چکیب آپارسین. موتوحیش اولان وارلی آداملار پوللاری آپاریردیلار، بیزی فیشاردا قویماق ایسته‌ییردیلر. بو ایش سبب اولدو کی، بازاردا جینسلر داها اوجوز اولسون. خلقین اکثریتی اوجوزلوقدان راضی اولوردو، ایداره ایشچیلری، زحمتکش و کارگرلر راضی قالیردیلار. بو اوزون مودت دوام ائده بیلمزدی. محصولون باهالیغی پیس اولدوغو کیمی، حددن آرتیق اوجوزلوغو دا بئله ضررلی‌دیر. گرک کندلی اؤز ایشینه اؤرگی قیزسین و محصولونو عادیلانه قیتمده ساتا بیلسین. بیز جور بجور بونون قاباغین آلدیق.

بیرینجی‌سی صادیراتا عواریض تعیین ائتمک مساله‌سی ایدی، چونکی جینس آذربایجاندان خاریجه گئتسه ایدی، بیردن سریع صورتده باهالیق تؤولید اولوردو. بونا گؤره چوخلو موذاکیره‌دن سونرا اینقیلابی بیر تدبیر گؤتوردوک و بئله قرار وئردیک کی، صادیرات موقابیلینده عواریض آلینسین. آذربایجاندان گئدن جینسلر بیر میقدار کیرایه و بیر میقدار دا نفع اوستونه گلیر و بئله‌لیکله بو جینسلر همیشه تهراندا اوجوز اولور.

بیز اول خوشگه‌بارین صادیر اولماسینا ایجازه وئردیک. اولده بیز صادیراتا ایجازه وئرمیردیک، لاکین ایندی وئرمیشیک. بونونلا برابر یئنه لایبقی قدر صادیر اولونمور. دئمک اولار کی، بو وضعیت دونیا وضعیتینه باغلیدیر. گله‌جکده بیز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائتمگه یول تاپاجاییق. عومومیتله دئمک اولار کی، ایران دؤولتی‌نین خاریجی و تیجارتی سیاستی یوخدور. تهران حؤکومتی خاریجدن گلن ماللارین قاباغینی آلماق و اؤز ماللارینا دونیادا بازار تاپماق باجارمیر. ایندی مثلن تیکیلی پالتار و اوتوموبیل سئل کیمی ایران بازارینا تؤکولور، دسته-دسته تاجیرلری ورشیکست ائدیر. خاریجدن گلن کؤهنه پالتارلاری گئیمک بیزه تحقیر و تؤوهیندیر. بیز اونلاری گئیه بیلمریک، ایران حؤکومتی اؤزو بیلر نه ائدرسه ائتسین. لاکین بیز اؤز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائدیب و عوضینده بیزه لازیم اولان شئیلردن مثلن لاستیک، شهرلریمیزین آبادلیغی اوچون لوله، آسفالت و باشقا شئیلر وارید ائده‌جه‌ییک. ایران دؤولتی اؤزونه لازیم اولان شئیلری احتیاجی قدر وارید ائده بیلمیردی و بیلمیر. چونکی تهران ایشلری اوغرولار الینده دیر. بیر تاجیر یوز مین تومن وئریر واریدات ایجازه‌سی آلیر، بئله‌لیکله من دئیه‌بیلرم کی، بیز خاریجی تیجارت مساله‌سینده ده موسلط اولموشوق.

اومید ائدیرم بئله بیر مؤحکم ایقتیصادی سیستمه مالیک اولان بیر حؤکومت ترقی ائدر و هر بیر موشگولاتا فاییق گلیر. موحاربه زمانی تجهیزات و سیلاح قاییران کارخانالار، ایندی هامیسی تیجارتدن اؤترو ایشله‌ییر، بو خطرناکدیر. بونلار خلقین قانینی سوراجاق. ایندی بونون نتیجه‌سینده بیزیم صنعتکارلاریمیزدان موهوم بیر حیصه‌سی بئکار قالماغا مجبور اولموشدور. اگر مؤحکم ایقتیصادی تدبیرلر گؤره بیلمزسک صنعتکارلاریمیز آرادان گئدر. بئکارلیق دونیانی تهدید ائدن بیربؤیوک بلادیر. بوندان بؤیوک اعتیصابلار، بؤیوک ایقتیصادی بؤحرانلار عمله گلیر. البته اؤلکه‌نین دؤوره‌سینه حصار چکمک اولماز. لاکین واریدات و صادیرات ایشلرینه بئله ترتیب وئرمک اولار کی، ایسته‌دیگیمیز شئیی آلیب و ایسته‌مه‌دیگیمیزی آلمایاق. نتجه‌کی سووت اؤلکه‌سینده بئش ایللیک نقشه‌لر اوزره بو چتینلیکلری آرادان آپاریرلار.

گئچن دؤوره‌ده بیزده احصاییه مؤوضوعو چوخ پیس شکیلده ایدی. مثلن بعضی ائولره نئچه دانا آرتیق سیجیل تاپیلیردی. هله ایندی ده واردیر. ایندی بیز دوزگون احصاییه تهیه ائدیریک. بیلیریک کی، مثلن خاریجدن گتیریلن کیبریته احتیاجیمیز یوخدور و بلکه کارخانالاریمیزدا تهیه ائدیلن آرتیق کیبریته گرک بازار تاپاق. بیرده بونو بیلمه‌لی‌ییک کی، میلی حؤکومت دیوانخانا دگیل، اونون وظیفه‌سی خلقین حیاتینی تامین ائتمک اوچون یوللار تاپماقدان عیبارتدیر. بؤحران سئلی‌نین قاباغینی آلماق بو وظیفه‌نین گونده‌لیک ایجاباتیندان ان موهومی حساب اولونا بیلیر. بیز چالیشیریق کی، تیجارت ساحه‌سینده اؤز محضولوموزو خاریجه یئتیره‌بیلک و او شئی کی تیجارتیمیزه ضررلیدیر، اونون وارید اولماسیندان جیلووگیرلیک ائدک. بیز بو یولدا چوخ مووففقیتلره نایل اولموشوق، لاکین هله بعضی شئیلرده حداکثر ایستیفاده‌نی ائده بیلمیریک. مومکوندور کی، بیر نفر ۴-۳ اوتومبیلی اولسون و بیعورضه اولسون و اونلاردان هئچگونه ایستیفاده ائده بیلمه‌سین ، لاکین ۴-۳ قاتیری اولان بیر آدام ائلییه بیله او قاتیرلاردان کیفایت قدر ایستیفاده ائدیب، اولکی شخصدن قاباغا دوشسون. آقای رسولی ایله میانداب قند کارخاناسینا گئتدیکده، ایران ارتیجاعی حؤکومتی‌نین هئچوقت اؤزونون الینده اولان ایمکانلاردان خلقین آساییشی اوچون لازیمی ایستیفاده فیکرینده اولمادیغینی یئنه ده گؤردوم، گؤردوم کی، ۷-دانا تراکتور ایش‌سیز و ایستیفاده‌سیز حالدا ساخلانیبدیر. بیلدیگیمیزه گؤره هر تراکتور ایکی هکتار یئر سوره بیلر، من گؤردوم کی، بو تراکتورلاری کامیونو چایدان چیخارماق اوچون ساخلاییبلار، حالبوکی بو تراکتورلار هر بیریسی ۲۰-مین تومنه باشا گلیر و بؤیوک بیر ثروتدیر.

بیز گرک چالیشاق کی ایقتیصادی ایمکانلاردان یاخشی ایستیفاده اولونسون. مثلن چوخ یئرده چایلار واردیر کی، اگر سد باغلانا اونلاردان بؤیوک ایستیفاده‌لر اولونا بیلر. بیز گرک صنعتی فلاحت عمله گتیرک. مثلن پامبیق، باراما، کتان، قند چوغوندورو یئتیرک. بیزیم ایقتیصادی و تیجارتی ایشچیمیز آز دیر. اغلب دؤولت مامورلاری فیرقه‌وی و سیاسی ایشچی دیرلر، گرک مورور زمانلا بو ایشچیلر ایقتیصادی و تیجارتی ایشلره آشینا اولا بیلسینلر، بیزیم ایقتیصادی تدبیرلریمیزدن ان موهومی یئر بؤلگوسودور. بو واسیطه ایله بیر میلیون کندلی یئر صاحیبی اولاجاقلار.

البته بو تئزلیکله او یئرلردن کیفایت قدر ایستیفاده ائتمک اولماز . لاکین بیز ایناتیریق کی، دؤولت فلاحت بانکینی قووه‌تلندیریب، دؤرد-بئش ایلدن سونرا فلاحت محصوللاریمیزین یوز قات آرتماسینا ایمکان وئره‌جکدیر. یئر بؤولگوسو باره‌سینده ایندی اولابیلر کی، هامپا و قارا آراسیندا ایختیلاف اولسون، لاکین یئرلی مامورلارا دستور وئریلیر کی، اونلاری بیری-بیریله یاخینلاشدیرماغا چالیشسینلار تا بیری-بیرینه کؤمک ائتسینلر کی، قارا آیاغا قالخسین و هامپا ایله ده ایختیلاف چیخماسین.

آذربایجاندا یئر چوخدور و آذربایجان جماعتی ده زحمتکش و چالیشقان بیر جماعتدیر. خالیصه یئرلرین بؤلونمه‌سی و یئر بؤلگوسو چوخ بؤیوک ایقتیصادی کؤمک اولاجاقدیر و بوندان بئله مازنداران و باشقا یئرلرده اولان آذربایجانلیلار وطنلرینه قاییدیب، زیراعت ایشینه باخاجاقلار. البته بو ایشین سیاسی نتیجه‌سی ده چوخ بؤیوکدور. سیاست ایله ایقتیصاد بیر-بیرینه مربوطدور. اگر بیر حؤکومت ایقتیصادی جهتجه قووه‌تلنسه سیاسی جهتجه ده قووه‌تلنیر.

تهران حؤکومتی خلقی قووه‌تلندیرمکدن قورخور. من فیکیر ائدیرم کی، خلقی آج ساخلاماقدا تعمود وار ایدی. بیزیم حؤکومتی‌میز خلق حؤکومتی اولدوغونا گؤره گرک بیز خلقی آیاقلاندیراق. مثلن گرک بئله اولا کی، بیر نفر خلق قوشونلاری سیراسینا گئتدیکده عایله‌سیندن نیگاران قالماسین. لئیکن آج اولدوقدا او گرک گئجه-گوندوز ماعاش فیکیرینده اولسون و بئله آدامدان فدایی ونیظامی چیخماز.

باشقا ایقتیصادی مؤوضوع دا صنایع مساله‌سی دیر. میلی حؤکومت قورولمادان اول بیزیم موهوم کارخانالاریمیز تعطیل و یا اینکی تعطیل اولماق خطینده ایدی. بیز دؤرد آیدا اونلارین ایشه سالماسینی تامین ائتدیک. ایندی هامیسی ایشله‌ییر. بو بیر منفعت و موهوم بیر ایشدیر. بو یاخین زماندا بو کارخانالار ائده بیله‌جکلر کی، بئله پارچا وئرسینلر کی، موهوم قیسمت لیباسیمیزی تامین ائتسین. بو کارخانالار خیانت و اوغورلوق نتیجه‌سینده باتمیشدیلار. مثلن یونو بئش تومنه آلیب و کارخانایا اون بئش تومنه ساتمیشدیلار، خلق سهملرینی بیر تومن قیزیل پولا آلیمیشدیلار. لاکین میلی حؤکومت قورولمادان قاباق ایکی قیران پول اونلارا وئریریردیلر. ایندی او خیانتلری گؤرنلر قاچیرلار لاکین موجازاتدان قاچا بیلمه‌یه‌جکلر. حاجی غولام جوراپچی و باشقالاری اؤز گؤردوگو پیس ایشلرین پاداشینی گؤره‌جکلر. میلی حؤکومت تشکیلیندن سونرا مساله ساده بیر وجهله حل اولوندو.

ایندی کارخانالاردا ۴۰۰-نفر ایشچی ۸۰۰-نفرین گؤردوگو ایشی گؤرمکده مووفق اولور. ایندی هم کئیفیت هم ده میقدار جهتینجه گئچن زماندان چوخ آرتیق محصول گتیریرلر. بو مساله عئین زماندا سیاسی بیر مساله دیر. سربازلاریمیز چوخ یاخشی تعلیمات آلیرلار، لاکین پالتارلاری یوخ ایدی. ایندی بیز اونلارا پالتار وئرمگه مووفق اولموشوق. بیز چالیشیریق کی، بیرینجی درجه‌ده صنعتی ماشین ایشینه و سونرا ایکینجی درجه‌ده ال ایشلرینه باخاق، آمما بو آغیر ایشدیر. دؤولت گرک بو چتینلیکلره فایق گلسین و بیز فایق گله‌جگیک.

بئکارلارین مساله‌سی بیزیم اوچون آغیر یوکدور. بیز گرک بونو آرادان گؤتورک. بیز بونا دا تدبیرلر گؤرموشوک، یوللاریمیز کی، ایندی چوق پیس حالدادیر، اونلاری دوزه‌لتمک اوچون ایقدام اولونور. مثلن آستارا-اردبیل، ساییندقالا- میاندآب، زنجان-میانا و میانا-تبریز یوللاری دوزه‌لمه‌لیدیر، و بو صورتده نئچه مین عمله ایشله‌یه بیلر.

باغچیلیق و زیراعت زمانی گلیب چاتیبدیر. کندلیلر اؤز زیراعتلرینه گئده‌جکلر. بوندان باشقا بلدیه ده شهرین آباد اولماسی اوچون بیر چوخ عمله ایشلده بیلیر.

بیزیم آرزوموز بودور کی، ایشسیزلیک آرادان گئتسین، بیر ده چالیشیریق کی، ایشسیزلرین سیاهی‌سینی توتاق. ایندی ایشسیزلیک داد-فریادی چوخدور، لاکین هله ائله بیر احصاییه الده یوخدور. بعضی آداملار واردیر کی، آنجاق میز باشیندا اوتورماق ایسته‌ییرلر و آیری ایشی گؤرمگه حاضیر دگیللر. بونلار پارازیتدیرلر. البته حقیقی ایشسیزلر واردیر کی، کارخانالار باغلی اولماق نتیجه‌سینده وضعیتلری یاخشی دگیلدیر.

باشقا مساله‌لر ده عوموميتله میلی حؤکومتین دوام و بقاسی اوچوندور. میلی حؤکومت تاسیس اولدوقدا شوعاریمیز ایالت و ویلایت انجومنلری اطرافیندا ایدی. لاکین عملده گؤردوک کی، بو میلی حیاتیمیزی تامین ائده بیلمه‌یه‌جکدیر. بیز مجبور اولدوق کی، میلی مجلیس و میلی حؤکومت یارالداق. ایندی گرک بو میلی تشکیلاتی ساخلایاق. چونکی بو تشکیلات خلقین احتیاجی و ایسته‌دیگی اوزرینه عمله گلیبدیر. خلق میلی حؤکومتی اؤزونونکی بیلیر و اونو ساخلاماغی اؤزونه بورج بیلیر. اولده بیر پارا موغریض آداملار دئدیلر کی، گویا بیز ایران آذربایجانینی شورا آذربایجانینا یاپیشدیرماق ایسته‌ییریک یا اینکی دموکرات فیرقه‌سی آذربایجانی سوویت حؤکومتینه ساتیبدیر، لاکین بیز گؤستردیک کی، اونلار هامیسی یالاندیر. عملده ده اونو ایثبات ائتدیک. ایندی قیزیل اوردو بورادان گئدیر. هامی بیلیر کی، قیزیل اوردونون وورودو سبب اولدو کی، ایستیبداد حؤکومتی ییخیلدی. بونا گؤره گرک اوندان تشکور ائدک کی، رضاخانین ایستیبدادی اونون گلمه‌سیله ییخیلدی. بو دا قیزیل اوردونون بیزه اولان بؤیوک خیدمتی دیر که میلی اسارتی سینديردی. هله من دئمیرم کی، اگر آلمانلار غالیب اولوب آذربایجانا گلسه ایدیلر بورادا حتا بیر اثوده قالمازدی. قیزیل اوردو ایستالینقیراد، موسکوا، لنینقراد دا ایستیبداد قووه‌سینی سیندیرماقلا دونیا خلقلری ایله برابر خلقیمیزین آزادلیغینی تامین ائله‌دی و اؤلکه‌میز قان دریاسینا دؤنمکدن خیلاص اولدو و ایندی بو اوردو گئدنده گرک آلقیشلارلا اونو یولا سالاق. بیز بو موددده گؤردوک کی، قیزیل اوردو چوخ نجابت، متانت و اخلاقلا رفتار ائتدی. اونلارین رفتار و اخلآقای هامیبا سرمشق اولدو. فیکیر ائدین اگر آرتش-شاهنشاهی! اولسایدی نه ایشلر چیخاراردی! و بیر شهره قیزیل اوردو کیمی داخیل اولسایدی خلقین باشینا نه کیمی فلاکتلر گتیرردی؟

قیزیل اوردونون گئتمه‌سی بیزیم اوچون ناگهانی دگیلدیر. بیز چوخ گؤزل بیلیردیک کی، او اوردو توپراق آلماق و یا شهر ایشغال ائتمکدن اؤترو سرحدلریمیزی گئچمه‌میشدیر. اونون مقصدی دونیانی اسارت آلتینا آلماق ایسته‌ین فاشیزمین ایراندا اولان آثارینی ریشه‌دن کسمک ایدی و بونا دا ایفتیخارلا مووفق اولوبدور. ایران خلقی مخصوصن آذربایجان جماعتی او اوردونون معنوی کؤمکلیگینه همیشه مینتدار قالاجاقدیر. بیز آرزو ائدیریک کی، قیزیل اوردو همیشه دونیا دموکراتلیغی‌نین نیگهبانلیق وظیفه‌سینی عؤهده‌سینده ساخلاسین.

قیزیل اوردونون گئتمه‌سینی بیز مورتجعلر کیمی ایستیقبال ائتمیریک. بیز اونو احتیرام و عیزت ایله یولا سالیریق، ایرتیجاع ایسه اونون گئتمه‌سینده اوزونون ال-قولونون آچیلماسینی آختاریر. بیز آچیق دئییریک کی، قیزیل اوردونون گئتمه‌سیله مورتجعلر چوخ دا اومیدوار اولماسینلار. آذربایجان خلقی آلدیغی آزادلیغی ساخلاماغا قادیر دیر. قیزیل اوردونون گئتمه‌سی بیزم میلتیمیزین ایراده‌سی ایله الده ائدیلن آزادلیغی خللدار ائتمه‌یه‌جکدیر. ایندی میلی حؤکومتیمیزی گرک ساخلایاق. آذربایجان خلقی حتا چوخ آز جمعیتی اولسا دا آزادلیقدان دیفاع ائده‌جکدیر. بونا گؤره من سیزدن رای–اعتیماد ایسته‌ییرم، (وکیللر: بیز رای-اعتیماد یوخ جانیمیز و مالیمیزی دا وئره‌جه‌ییک) بیز ایندییه قدر میلی آزادلیغیمیزی ساخلامیشیق، بونون بیرینجی ضامینی فیرقه تشکیلاتیمیزدیر. ایندی تبریزده چوخ آز بیر ائو واردیر کی، ائو اهلیندن هئچ اولمازسا بیر نفر دموکرات فیرقه‌سیندن اولماسین، گرک او فیرقه‌نین رهبرلیگینه اعتیراف ائدک. بونون ایکینجی ضامینی ده بیزیم فداییلریمیزدیر. اونلار آز بیر موددده قیام ائتدیلر و ایندی ده آزادلیغیمیزین ضامینی دیرلر. بیزیم فداییلریمیزین تاریخی چوخ یاخین بیر تاریخدیر، مصنوعی تشکیلات دگیلدیر و اونون تشکیل تاپماسی گئچن حؤکومتین فیشارلاری نتیجه‌سینده اولوب و ایندیسه بونلار میلی حؤکومتیمیزین دالیندا دورماغا حاضیردیرلار. اونلار زنجاندا ذولفقاری، اردبیلده، اهرده و باشقا یئرلرده اولان موخالیف دسته‌لرینی ازدیلر. ایندی بیز فداییلریمیزه ایمکان وئره‌جه‌ییک کی، کوتان و خیش دالیسیندا ایشله‌یه-ایشله‌یه عئین زماندا توفنگی اللریندن یئره قویماسینلار. تا آذربایجان وار فدایی وار، چونکی او آزادلیغی قورویدور. لاکین بو تشکیلای ساخلاماق بیر تک فداییلرله اولماز، بیزیم مونظم قوشونوموز دا گرک اولسون . بیز آز بیر زماندا مونظم و قودرتلی بیر قوشون تشکیل ائتمیشیک، اگر ایندی بیر نقصی اولسا دا تئزلیکله دوزه‌لده‌جه‌ییک. قوشونو و فدایی‌سی

اولمایان بیر میلت هئچ وقت آزادلیغی حیفظ ائده بیلمز. بیز هر بیر شئیدن کسک، فداییلریمیزی و قوشونلاریمیزی قووتلندیرک.

مشروطه قهرمانلاری‌نین موجسمه‌لری

مشروطه قهرمانلاری‌نین موجسمه‌لری‌نین تبریز شهری‌نین ان عالی خیابانلاریندا نصب ائدیلمه‌سی، فیرقه‌میزین گؤردوگو بؤیوک تاریخی ایشلردن حساب اولونور. مخصوصن سردار میلی ستارخانین هئیکلی‌نین رضاخان موجسمه‌سی‌نین یئرینده قورولماسی فؤوق‌العاده جیدی و موهوم بیر قدم ایدی.

سونرادا تاریخی بیرگونده مشروطه اینقیلابی‌نین قیرخ بیرینجی ایلدؤنومو موناسبتیله سالار میلی موجسمه‌سی‌نین انجومن ایالتی مئیدانیندا برپا ائدیلمه‌سی، او قدمی تکمیل ائتدی. بو ایکی بؤیوک مشروطه‌چی‌نین تجدید نامی ایله فیرقه‌میز فداکار مشروطه‌چیلرین خئیر-خلف واریثی اولدوغونو ایثبات ائتمکله فیرقه افرادینا و عوموم خلقه آزادلیق یولوندا جانفشانلیق ائدن بؤیوک شخصیتلرین تاریخده توتدوقلاری مقامی بیلدیریب، فیرقه ایچریسینده رهبرلره نیسبت علاقه و محبت یارادیلماسینی سرمشق وئردی.

بشر اؤز تاریخینی ویجودا گتیردیگینی کیمسه اینکار ائده بیلمه‌دیگی کیمی، بو تاریخده شخصیتلرین رولونو دا اینکار ائتمک حقیقتی دانماق دئمکدیر. باشچیلارین دوزگون دوشونوب جریانا دوزگون خط سئیر و یول گؤسترمه‌لری ایشین گئدیشینه آرتیق درجه‌ده موثیر واقع اولا بیلر.

روبسپیرین ایشتیباهلاری ناپولئون دیکتاتورلوغونو مئیدانا چیخارماقدا بؤیوک فرانسا اینقیلابینی طبیعی مجراسیندان دؤندردی. بر عکس بؤیوک ایستالینین ساغلام دوشونجه و دوزگون خط حرکتی اوکتیابر اینقیلابی‌نین یانلیش مجرایا چکمگه جان آتان موخالیفلرین حاضیرلادیقلاری اؤلدوروجو خطردن نیجات وئردی.

اگر رضاخان مئیدانا چیخدیغی وقت ایراندا گوندن-گونه گئنیشلنمکده اولان میلی نهضتی‌نین باشیندا دوزگون دوشونجه‌لی شخصیتلر اولسایدی و بو شخصیتلر هر بیرینی ازیب بدنام ائتمک هوسینده بیر شخصین رهبرلیگی آلتیندا حرکت ائتمیش اولسا ایدیلر، رضاخان ۲۰- ایل تمام ایراندا خلقی اسارت آلتیندا ساخلایا بیلمزدی.

اگر مشروطه نهضتینده ستارخان داخی باشقا مشروطه باشچیلاری کیمی مرعوب اولوب سیلاحینی تسلیم ائتمیش اولسایدی، شاید قیرخ ایل بوندان قاباق مشروطه بساطی ییغیشیلیب اورتادان گئتمیشدی. دئمک شخصیتلرین تاریخده بؤیوک رولو واردیر. و هم اونلارین معنا و تاثیری چوق بؤیوکدور. بیزیم فیرقه‌میزین پیشرفتی ده چوروموش و ضررلی افکارا بیر دفعه‌لیک سون قویوب اؤزو اوچون شاخیص یعنی رهبر اینتیخاب ائتمه‌سیدیر. بو او دئمک دگیلدیر کی، فیرقه عوضولری و سایر رهبرلر آز ایش گؤرموشلر یا اونلارا احتیرام لازیم دگیلدیر. البته بوتون فیرقه باشچیلاری هر کس اؤز ائتدیگی خیدمت و گؤستردیگی فداکارلیق موقابیلینده حؤرمت، ستایشه لاییقدیر. لاکین بونونلا بئله فیرقه رهبرلری‌نین رولونو اینکار ائتمکله فیرقه‌نین باشینی ازیب لیدرسیز بیر جمعیت حالینا سالماغا ایمکان وئرمک اولماز. دونیادا هئچ بیر جمعیت باشچی‌سیز، لیدرسیز ایشی قاباقدان آپارا بیلمه‌میشدیر. بو جهتدن دیر کی، بیز مشروطه اینقیلابی‌نین بؤیوک باشچی‌سی اولان سردار میلی‌نین آدینی ابدیلشدیرمگه ایقدام ائتدیک. سالار میلی ایسه البته اؤز نؤوبه‌سینده اینقیلابا بؤیوک خیدمت ائتدیگی اوچون اونون آدی‌نین دا ابدیلشمه‌سی لازیم ایدی. بو مؤوضوعو داها آیدین بیر صورتده آچیب گؤسترمک اوچون سردار میلی موجسمه‌سی نصب اولونان تاریخده آذرایجان روزنامه‌سینده یازیلان معنالی بیر مقاله‌نی بورایا درج ائدیریک.

اونودولماز تاریخی بیر گون

آذربایجاندا دموکرات فیرقه‌سی تشکیل تاپدیقدان سونرا آذربایجانین مرکزی اولان تبریز شهری چوخ موهوم و تاریخی حادیثه‌لرین شاهیدی اولموشدور. بو حادیثه‌لر تک آذربایجان خلقی‌نین سیاسی حیاتیندا دگیل بوتون ایران و شرق اؤلکه‌لری‌نین تاریخینده پارلاق بیر یئر توتاجاقدیر.

آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی آز بیر موددته گئچمیش چوروک رژیمین ایزلرینی تمامیله آرادان آپاریب، یئنی دموکراسی بیر اوصول و خلقیمیز اوچون خوشبخت بیر حیات یاراتدی. جومعه گونو اوردیبهشت آیی‌نین ۲۷-ده دموکراسی حرکاتیمیز تاریخینده یئنی پارلاق بیر صحیفه آچیدی. تاریخلر بویو اؤز قهرمانلیق و رشادتینی ایثبات ائتمیش اولان خلقیمیز بیرینجی دفعه اولاراق یاخین شرق اؤلکه‌لرینده حقیحی دموکراسییه لاییق اولان شرفلی بیر ایش انجام وئردی. بو ایش قان تؤکن شاهلارین، خلقین آرزو و اومیدلرین آت آیاقلاری آلتیندا پایمال ائدن

حؤکمرانلارین، میلتلرین اسارتیندن قهقهه ایله گولن ظالیم اینسانلارین گئچمیشده اولدوغو کیمی ستایش ائتمگیندن عیبارت دگیلدیر. بو ایش غضبکارلارین پارلاق سونگولری‌نین، زهرلی خنجرلری‌نین مدیحه‌سی دگیلدیر.

بو خلقیمیزین نیفرتینی قازانان، ۲۰-ایل ایران میلتلرینی سیاسی روشد و تکاموldan، ایجتیماعی حیاتدان محروم ائدیب، میلتیمیزین قانی‌نین قیمتینه الده ائتدیگیمیز مشروطیتی تعطیل ائدن رضاخانین منحوس موجسمه‌سینی میلتین قارشیسیندا سرنیگون ائدیب، اونون یئرینده اولونموش اودلار اؤلکه‌سی‌نین قهرمان اوغلو، تاریخی بیر سیمانین، بؤیوک ستارخانین موجسمه‌سی‌نین ایفتیتاحی ایدی. خلقیمیز بو شرفلی ایقداملا ایثبات ائتدی کی، گئچمیش نیفرتلی رژیمین یادیگارلاری بوندان سونرا تاماميله آرادان گئدیب و اونون یئرینده میلتیمیزین آلوولو موباریزه‌لرده الده ائتدیگی آزادلیق و دموکراسی قانونلاری حؤکمسورنلیک ائده‌جکدیر.

بو تاریخی گون اونودولماز بیر گوندور!

قوی ایران میلتلری بیلسینلر کی، آذربایجان میلتی او چوروموش فاسید دستگاها نیفرتله باخیر. قوی خام خیال ائدن مورتجعلر بیلسینلر کی، داها بوندان سونرا هئچوجه ایله حقیقی آزادلیق اوصوللارینا موغاییر اولان منحوس اثرلر بو اؤلکه‌ده قالماییب و داها او گئچمیش دؤوره تازالانمایاجاقدیر.

خلقیمیز بوندان سونرا یاد ایشغالچیلارا فقط یوخلوق طلب ائدیر، بوندان سونرا میلتلرین آزادلیغینی آیاقلاری آلتینا سالیب و اونلارین میلتین تحقیر ائدن عونصورلر داها هئچوجه ایله اؤز مؤوقعیتلرین حیفظ ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقلار.

یاشاسین خلقیمیزین سارسیلماز ایراده‌سی!
یاشاسین بوتون ایران آزادلیغینی تمثیل ائدن آذربایجانین قهرمان خلقی!

۱۲-شهریور موناسبتیله موجسمه‌لر مؤوضوعونا عاید داها آرتیق معلومات آلماق ایسته‌ین تبلیغاتچیلار آقای پیشه‌وری‌نین بو موناسبتیله سؤیله‌دیگی آشاغیداکی سؤزلریندن ایستیفاده ائده بیلرلر.

مؤحترم هموطنلر!

بو گون بیرینجی دفعه اولاراق تبریزین و آذربایجانین حیاتیندا تاریخی بیر صحیفه آچیلیر. آذربایجان خلقی ۲۰-ایل میلتین حوقوقونو آرادان آپاران، ۲۰- ایل مشروطیتی تعطیل ائدن، ۲۰-ایل ایرانی ترقی و تکاموldan گئری قویان بیر غصبکارین هئیکلینی آشاغی ائندیریب و اونون یئرینده ایران مشروطه‌سی‌نین اساسینی قوران آذربایجان خلقی‌نین قهرمان و رشید اوغلونون موجسمه‌سینی پایدار ائدیر (گورولتولو آلقیشلار).

بیز بونونلا او ۲۰-ایللیک فاجیعه‌نین بساطینی قوران آداملارا بیلدیردیک کی، اونلارین خاینانه سیاستلری مشروطیتی داها بوندان آرتیق تعطیل ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقدیر. آذربایجان خلقی رشید و قهرمان اوغوللاری‌نین قانی باهاسینا مشروطیتی آلیب و او مشروطیت یاشایاجاقدیر (گورولتولو آلقیشلار). بیز بو موجسمه‌نین قارشیسیندا آند ایچیریک کی، مشروطیتی و آزادلیغی بوتون ایران اوزرینده حیاتا گئچیریب و ایرانین مظلوم خلقلری‌نین حقیقی آزادلیقلارین تامین ائدک (آلقیشلار). بیز سون قطره قانیمیز قالانا قدر بو یولدا فداکارلیق ائده‌جه‌ییک، بیز مخصوصن بو موجسمه‌نی اوندان اؤترو بو گون نصب ائتدیک کی، هله ده ایرتیجاع طرفدارلاری خیال ائدیرلر کی، اگر سیلاح ایله آذربایجانین آزادلیغینی آرادان آپارا بیلمه‌سه‌لر، حیله و نئیرنگ ایله آپارا بیلرلر. قوی اونلار بیلسینلر کی، آذربایجان خلقی اؤز آزادلیغین و ایران خلقی‌نین آزادلیغین مؤحترم سایيب و اونو ساخلاماغی ایسه اؤزو تضمین ائتمیشدیر. بیز نه تکجه آذربایجاندا بلکه بوتون ایراندا آزادلیغی حیاتا گئچیره‌جه‌ییک. بیز ایندیکی هؤرومجک تورو کیمی ایران خلقینی تورا سالیب و اونلاری سیخان منحوس رژیمی آرادان آپاریب و اونون عوضینده خلقه آزادلیق و سعادت وئره‌جه‌ییک.

تهراندا او چوروک باشلار، فاسید بئیینلر بیلمه‌لیدیرلر کی، نه وقته قدر او قورخولو ظولم و اسارت نیشانه‌سی اولان موجسمه‌لر آرادان گئتمه‌ییبدیر، نه وقته قدر اونلار میلتین الیله گؤتورولوب سرنیگون اولماییبدیر، ایراندا آزادلیق اولا بیلمز، تهران حؤکومتی آذربایجان ایله یاناشا بیلمز. تهران حقیقی آزادلیق و دموکراسی اوصوللاری ایله ایداره اولونان صورتده آذربایجان ایله یاناشاجاقدیر. آذربایجان اؤزونو هئچوقتینده مورتجعلره تسلیم ائتمه‌یه‌جکدیر. بونو بیر دفعه‌لیک هامی بیلیب قولاغیندا ساخلامالیدیر.

تصادوفن بورادا اولان ایران مطبوعاتی‌نین گؤرکملی نوماینده‌لریندن آقای ملکی و عمیدی نوری‌نین حوضورلاری منیم خاطیریمه گتیردی کی، نئچه ایل بوندان قاباق آقای ملکی یازیردی کی، خلقی اسارتده ساخلایان و حوقوقون پایمال ائدن بو رضاخان موجسمه‌لری نه وقته قدر بو حالدا دوروبدورسا، بیزیم آزادلیغیمیز تامین

اولمالیاجاقدیر. بو دوزدور، او موجسمه‌لر تیکان کیمی خلقین اورگینه باتیر. من خاهیش ائدیرم کی، آقای ملکی تهراندا دئسینلر کی، «دو صد گفته چون نیم کردار نیست!» ایکی یوز سؤزون بیر عملجه قیمتی یوخدور. بیز دئدیک و دئدیگیمیزی عمل ائتدیک، خلقین آرزولارین بیلیب و اونلاری حیاتا گئچیردیک. عزیز یولداشیمیز آقای پنبه‌یی دئدیگی کیمی قوی خلق اوچون خوخو-خورتدان اولان و خلقین اورگینی سیخان موجسمه‌لر گؤتورولسون و ایران خلقی بیزدن سرمشق آلیب بو چوروک موجسمه‌لرین یئرینده ایران آزادلیغی‌نین و مشروطه‌سی‌نین یولوندا شهید اولانلارین، ملک الموتکلیمین، صور ایسرافیل، میرزا رضا کیرمانی و سایرلری‌نین موجسمه‌لرینی قویسونلار.

ایراندا اول دفعه ظولم-اسارت نیشانه‌سی اولان رضاخان موجسمه‌سینی گؤتورمک و یئرینده آزادلیق و قهرمانلیق نومونه‌سی اولان ستارخان موجسمه‌سینی قویماق ایفتیخاری آذربایجان خلقی و اونون رهبری اولان آذربایجان دموکرات فیرقه‌سینه نصیب اولدو. من ایفتیخار ائدیرم کی، بو موجسمه‌نی آچیرام.

آقای پیشه‌وری گورولتولو آلقیشلار ایچریسینده موجسمه‌نین یانینا گئدیب و موجسمه‌نین پرده‌سینی گؤتوردو. بو مؤوقعده اوررا و موزیک سسی سردار باغی‌نین موحوطه‌سینده طنین‌انداز اولاراق بو تاریخی گونده تاماشاچیلار آذربایجان خلقی‌نین قهرمان اوغلو ستارخانین هئیکلینی گئچمیش رژیمین یادیگاری اولان رضاخانین منحوس موجسمه‌سی‌نین یئرینده تاماشا ائتدیلر.

آقای پیشه‌وری نیطقینی قورتاردیقدان سونرا ستارخانین موجسمه‌سی‌نین قارشیسیندا رژه وئریلدی. او نیطقین تکمیلینده سالار میلی موجسمه‌سی نصبی موناسبتیله آیری نیطقلرین تفصیلی ده شایان دیقتدیر.

سؤز یوخ، عمل گؤسترمک لازیمدیر

مشروطه اینقیلابی آذربایجان خلقی‌نین قهرمانلاری‌نین مظهری اولاراق بو ایل خلقیمیزین تام غالیبیت شرایطینده گئچدی. خوصوصیله مشروطه نهضتی‌نین ایکینجی قهرمانی باقیرخانین موجسمه‌سی‌نین ایفتیتاحی بیزه گئچمیش شانلی تاریخیمیزی خاطیرلاداراق، بؤیوک باباlاریمیزین ایران آزادلیغی اوغروندا ائتدیگی فداکارلیقلارینی خلقیمیزین نظرینده موجسم ائتدی.

آذربایجان خلقی ۲۱-آذر نهضتی‌نین اثرینده، ایران اوزرینده درین بیر دگیشکلیک عمله گتیرمگه ایمکان تاپاراق ۴۱-ایلدن آرتیق تعطیل اولونموش مشروطیت قانونلارینی یئیدن حیاتا گئچیردی.

خلقیمیزین قیامی سایه‌سینده مورتجعلر دالی اوتوروب و تهران حؤکومتی آزادیخاه بیر رویه توتماغا باشلادی. گؤردوگوموز کیمی بو سون زماندا آز-چوخ دموکراتیک نهضتلر، حؤکومت طرفیندن تقویت اولونان کیمی نظره گلدی. بونا گؤره دیر کی، بیز اولدن اؤزوموزو، آقای قواماولسلطنه حؤکومتینه خوشبین نیشان وئردیک. آقای قواماولسلطنه چوخ چتین مساله‌لری قارداش قانی تؤکولمه‌دن ، موسالیمت یولو ایله حلی ائتمگه موافیق اولدو. لاکین هله ده قواماولسلطنه دؤولتی ایراندا، ایران ملتی‌نین اینتیظاری اولدوغو کیمی ایرانلیلارین طلباتینی لاییقینجه تامین ائده بیلمه‌مییبدیر. آقای قواماولسلطنه‌نین حؤکومتی ده ایندییه کیمی میلت دوشمنلری اولان ایرتیجاعی پارازیتلرین نوفوذوندان کناردا قالمامیشدیر.

اینتیخاباتین بو قدر یوباندیریلماسی ایران خلقلری‌نین ضررینه اولاراق، اونلاردا حؤکومته قارشی نیفرت تؤرتمگه باعیث اولور. بو دا دئمک اولار کی، ایران آزادلیغینی‌نین موخالیفی اولان شخصلرین نوفوذو تاثیرینده دیر.

ایندی ده گؤرونور کی، دانیشیلان سؤزلر یالنیز دانیشیقدیر و اونلارین باره‌سینده هئچ بیر عمل گؤرسنمه‌ییر. ایران خلقلری ایندي‌یه کیمی ایش باشینا گلمیش دؤولتلرین بو کیمی عمللریندن سون درجه اینجیکدیر و داها هئچ کسده اوتوروب گؤزه‌تلمگه و صبیر ائتمگه طاقت قالماییبدیر.

میلت سؤز یوخ، داها دوغروسو حقیقی دموکراسی طلب ائدیر!

آذربایجان خلقی گئچمیش تاریخدان آجی تجروبه‌لر گؤرموش و سیاسی شوعورا مالیک اولان بیر خلقدیر. مشروطیت قانونلارینی نقض ائدن مورتجع عونصورلر، ایندی اگر یئنه ده خام خیاللار بسله‌ییب و ۲۱-آذر نهضتیمیزی ده ایغفال سیاستی ایله نتیجه‌سیز قویماق فیکرینده اولسالار، بیر دفعه‌لیک بیلمه‌لیدیرلر کی، آذربایجان خلقی بوندان سونرا هئچ کسه آلدانماییاجاقدیر.

خلقیمیز اؤز تاریخی موباریزه‌لرینی خاطیرلادیقجا اؤز قودرتینی دوشونور، ائتدیگی موباریزه‌لردن نتیجه آلماق ایسته‌ییر. آذربایجان ایران اوزرینده حقیقی آزادلیغین تامینینی عملن طلب ائدیب، ایندی ده ائتمکده دیر. خلقیمیز مورتجعلره داها بوندان سونرا فعالیت ائتمک اوچون ایمکان وئرمه‌ییب و اؤز آزادلیغینی آلدیغی کیمی اونو

ساخلاماغا قادیر اولوب، بوتون ایران اوزرینده ایران خلقی‌نین آزادلیغی‌نین تامین اولماسی اوغروندا هر جور فداکارلیغا همیشه حاضیردیر.

مووافیقتنامه و نهضتیمیزین یئنی دؤورى

معلوم اولدوغو اوزره میلی نهضتیمیزین اثرینده، ایران خلقینی فلاکته سؤوق ائدن هئیات حاکیمه بیناسیندا بؤیوک رخنه و تزلزول عمله گلدی و نتیجه‌ده ایرتیجاعی مجلیس مجبور اولدو کی، فقط بیر سس آرتیق اولماق اوزره آقای قواماولسلطنه‌نین کابینه‌سینی ایش باشینا گتیرسین. بو ایسه ظاهیرده آزادیخاه طبقه‌یه بؤیوک بیر گوذشت ایدی. آقای قواماولسلطنه‌نین نهضتیمیزه نیسبت طرفدار اولماسا دا، بیطرف اولدوغو مشهور ایدی. اونا گؤره تهران بو شؤهرتدن ایستیفاده ائده‌رک اؤز مغلوبیتینی اؤرتوب-باسدیرماق مقصدی ایله صولحه و باریشیغا تشبوث ائتدی.

قارداش قانینی تؤکمه‌دن ۱۲-شهریور موراجیعت‌نامه‌سینده طلب ائتدیکلریمیزی تحصیل ائمک اوچون بیز ده بو تصادوفی شادلیقلا ایستیقبال ائتدیک. آقای قوام ایش باشینا گلیب–گلمز ایکی موهوم مساله‌نی حل ائتمگه ایقدام ائتدی. اونلاردان بیری «ساعد»، «صدر» و «حکیمی» کابینه‌لری و «سید ضیا» باندی‌نین بؤیوک آزادیخاه قونشوموز شورالار ایتیفاقی ایله ایران آراسیندا تؤولید ائتدیکلری عداوت و سوتفاهومو اورتادان قالدیرماغا، ایکینجیسی ایسه بیزیم حق سؤزلریمیزی ائشیدیب مشروع تقاضالاریمزی انجام وئرمکله یاخینلاشماقدا اولان وطنداش موحاریبه‌سی‌نین قارشیسینی آلماق ایدی.

بیز بیرینجی مساله‌ده بورادا بحث ائتمگه لوزوم گؤرموروک. ایکینجی مساله‌نین حلی اوچون آقای قوام شخصن ایقدام ائده‌رک فیرقه‌نین باشچی‌سی آقای پیشه‌وری باشدا اولماق اوزره بیر هئیات تهرانا گئتمه‌سینه ایجازه وئردی. بو هئیاتین تهرانا گئتمه‌سی نهضتیمیزین تاریخینده بؤیوک بیر مسله اولدوغو اوچون اونلار بؤیوک نومایش و طنطنه ایله موشاییعت (اولوب) تهران، بلکه بوتون دونیا بو مساله‌دن ماراقلانماغا باشلادی. هر کس اونو اؤز ایسته‌دیگی کیمی تفسیر ائدیردی. حتا آذربایجانین داخیلینده داخی نیگارانچیلیق حیس اولونوردو. آقای پیشه‌وری‌نین شخصن تهرانا گئتمه‌سی گؤزله‌نیلمه‌ین بیر ایش ایدی. بو واسیطه ایله فیرقه‌میز صولح و موسالیمتی حیفظ ائتمک اوچون هر بیر فداکارلیغا حاضیر اولدوغونو ایثبات ائتدی.

خلقین افکاریندان بیر نومونه اولماق اوزره آذربایجان روزنامه‌سینده «رضا آذری» ایمضاسی ایله بیر مقاله‌نین خولاصه‌سینی بورایا درج ائدیریک:

آذبایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایرانی ایشیقلاندیراجاقدیر

میلتیمیزین حقیقی نوماینده‌لری تهراندا اون بئش گون موعطل‌چیلیقدان سونرا بیر نتیجه آلمادان تبریزه قاییتماغا مجبور اولدولار. آذربایجان میلتی رشید بیر میلت اولدوغو کیمی عئین زماندا مرد، عالیجناب و صمیمی دیر، قلبی تمیز و ویجدانی پاکدیر. کیمسه‌یه قارشی کین و عداوت بسله‌مز، لاکین تاریخلرین گؤستردیگی کیمی اونون میلی ناموسو اولان یوردونا تجاووز ائدنلردن اینتیقام آلماقدا چوخ آمانسیز و رحمسیزدیر.

بئله بیر گؤزل و عالی خیصلتلره مالیک اولان میلتیمیز تهرانین اوزاتدیغی الی رد ائله‌مه‌دی.

بؤیوک رهبریمیزین باشچیلیغینا، اینقیلابیمیزین دگرلی شخصیتلریندن مورکب بیر هئیاتی، ایختیار تام ایله تهرانا گؤندردی. تهراندا ایرتیجاعین کؤک سالدیغیندا، اورادان نتیجه آلینمایاجاغی معلوم ایدی. لاکین ایرانلی قارداشلاریمیزا و بوتون دونیایا گؤسترمک و ایثبات ائتمک ایسته‌دیک کی، قورخماز و جسور آذربایجان میلتی هر احتیمالا قارشی حاضیر اولدوغو حالدا بئله موسالیمت اهلیدیر. جهت‌سیز و سبب‌سیز یئره فقط ایرتیجاع جاناواری‌نین ایشتاهاسی و مئیلی یئرینه گلمکدن اؤترو، قارداش قانی‌نین آخماسیندان نیفرتی واردیر.

یوخسا بیز آلدیغیمیز موسلم حقیمیز اولان آزادلیغا تهراندان ایجازه ایسته‌یه‌جک دگیلدیک و تهرانینیدا بیزده اونا قایتاریلاجاق بیر حقی یوخ ایدی. آمما ایکی مقصدله تهرانا گئدیلدی. بیرینجی‌سی: مشروطیت اینقیلابیندا ایمتاحان وئردیگیمیز کیمی، بو آزادلیق اینقیلابیمیزدا دا صمیمیتیمیزی عالمه گؤسترمک ایسته‌دیک. ایسته‌دیک کی، اوزون ایللردن بری ایستیبداد، ظولم و سیتم آلتیندا ازیلن، گؤزلری بیزده و روحلاری بیزیم ایله اولان بوتون مظلوم ایرانلی و تهرانلی قارداشلاریمیزا ثابیت ائدک کی، آزادلیغی یالنیز بیز اؤزوموز اوچون آلامیشیق و اؤزوموزه اینحیصار ائتمه‌میشیک. بیر ائوده ایکی هاوا اولا بیلمز. بونون اوچون ده مؤحترم نوماینده‌لریمیز میلتیمیزین آرزوسونو یئرینه یئتیرمکدن اؤترو تمام ایران میلتی‌نین نوماینده‌سی کیمی موذاکیره‌یه باشلادی. مظلوم قارداشلاریمیزی

یاددان چیخارتمادیقلارینی عملن ثوبوت ائتدیلر. آزادلیق یولوندا ایندیه قدر وئردیگیمیز شهیدلرین موقدس قانلاریله بوتون ایرانین دا آزادلیق فرمانی یازیلمیشدیر. عصیرلر بویو قارداشجاسینا بیر یئرده یاشادیغیمیز سایر ایرانلی قارداشلاریمیز دا گرک آزادلیق نعمتیندن بهره‌مند اولسونلار.

ایکینجی مساله ایسه آذربایجان میلتی، ایللر بویو گؤردوگو دهشتلی ظولم و ایشکنجه‌دن و اونون نتیجه‌سینده ائتدیگی موکرر قیاملار و اینقیلابلاردان سونرا صولح و صفایا احتیاج حیس ائتمه‌سیدیر. بیز کیمسه ایله عداوتیمیز اولمادیغی کیمی مورتجعلرین و دوشمنلریمیزین یالان و ایفترا و بؤهتانلار اویدوردوقلاری کیمی ده، تجزیه فیکری بئله ایندییه قدر قلبیمیزدن خوطور ائتمه‌میشدیر.

بیزیم بو موقدس قیامی‌میزی، شوجاعت و فداکارلیغینی اینکار ائتمکله، اونو تؤوهین ائتمک ایسته‌ییردیلر.

بیزیم قودرت منبعیمیز حق و حقیقت، تکیه‌میز ده سیلاحیمیزلا رشادتیمیزدیر.

بیزیم ایسته‌دیگیمیز یالنیز ایران حودودی داخیلینده اؤز آنا یوردوموزدا ایندیکی کیمی دموکراسی اوصولی اوزرینه آزاد یاشاماقدیر.

تمام دونیا میلتلری‌نین قبول ائتدیگی آتلانتیک بیانیه‌سی‌نین میرکبی هنوز قورومامیشدیر. هامییا معلومدور کی، اونون صراحتلی و اساسلی ماده‌لریندن بیریسی ده بودور کی، هر میلت اؤز اؤلکه‌سینده آرزو ائتدیگی طرزده و ایسته‌دیگی شکیلده یاشاماغا حقی و ایختیاری واردیر.

دئدیگیمیز کیمی آسوده‌لیک و موسالیمت دؤوره‌سینه قاووشماق ایسته‌ییریک تا کی، اؤلکه‌میزین ایجتیماعی، ایقتیصادی بونیه‌سینه ایللر بویو ، خوصوصیله رضاخان دؤوره‌سینده وارید اولان آغیر یارالاری اؤز الیمیزله ساغالتماق ایمکانی الده ائده بیلک. یوخسا بو گئتدیگیمیز حق یولوندا چوخدان مووفق اولموشوق و مووفقیتیمیزین ابدی‌لیگی ده ایکی موهوم حقیقت اوزرینه اساسلانیر. بیرینجی‌سی بودور کی، بوتون آذربایجان میلتی، کیچیکدن بؤیوگه، آرواددان کیشی‌یه قدر، آزادلیغیمیزدان سون نفسه قدر دیفاع ائتمکله، او یولدا قیزارا-قیزارا اؤلمگه تصمیم توتموشوق. میلتیمیزین شوعاری، رهبریمیزین دئدیگی، ایلک و سون سؤزوموز بودور.

اؤلمک وار، دؤنمک یوخدور!

ایکنجی حقیقت ایسه بوتون موتفیق میلتلرین قبول و ایمضا ائتدیگی و یوخاریدا شرح وئریلن آتلانتیک بیانیه‌سیدیر کی، عوموم میلتلر اؤزلرینی ایسته‌دیکلری کیمی ایداره ائتمگه مؤحکم و متین بیر حق قایل اولموشلاردیر.

اونا علاوه اولاراق آذربایجان مدرسه‌لرینده یالنیز آذربایجان دیلینده تحصیل اولونماسی‌نین تهران حؤکومتی طرفیندن اؤز بیانیه‌سینده قبول ائتمه‌سیدیر. بو او دئمکدیر کی، بیزیم میلتیمیزی و موشخص بیر میلت اولدوغوموز حقیقتینی، رسمی صورتده تصدیق ائتمگه مجبور اولموشدور. او حالدا ایندیکی شرایطده و آتلانتیک بیانه‌سینه اساسلاناراق هانسی میلت اولورسا اؤز ایداره‌سی و دموکراسی اصولو ایله اؤزونو ایداره ائتمگه کیم مانع اولا بیلر؟

بیز بیلیریک کی، هر میلت یالنیز اؤز لیاقتی ساحه‌سینده آزادلیغا مالیک اولا بیلر و بونا گؤره ده هر زاددان اول اؤز میلی قودرتیمیزه دایاناراق آزادلیغیمیزی ساخلاپاجاییق. بیزیم میلتیمیزی و دیلیمیزی رسمن تصدیق ائدن تهران حؤکومتی، نوماینده‌لریمز ایله تهرانداکی موذاکیره‌لر اثناسیندا گؤستردیگی عیناد حئیرتلی و تعجوبلی دگیلدیرمی؟

تهرانا و دونیایا آیدیندیر کی، موفقیت اولدن آخیره قدر بیزیمدیر، چونکی گئتدیگیمیز یول حق و حقیقت یولودور. بوتون آذربایجان میلتینده نیفرت حیسی اویاندیران بیر قضیه‌نی بورادا قئید ائتمکدن گئچه‌بیلمه‌یه‌جگیک. تهرانداکی، موذاکیره‌لر اثناسیندا، تهران سیاستمدارلاریندان (!) بیریسی مؤحترم نوماینده‌لریمیزه: «سیزده‌کی والی اولا بیلن بیر آدام یوخدور» ، دئیه جهالتله میلی غوروروموزا توخوندوقدا، اگرچی رهبریمیزدن چوخ یاغلی و دیش سیندیران جواب آلمیشدیر، آما آذربایجان میلتی ده اؤز نؤوبه‌سینده بو نزاکتسیز گوبود سؤزو جوابسیز قویا بیلمز:

آقای سیاستمدار!... اوخودوغون یا اوخومادیغین تاریخلره موراجیعه ائله‌سن، گؤره‌سن کی، بیز ایله سیزین سیاسی موقدراتیمیزی بیر-بیرینه ربط ائدن صفوی پادشاهلاری زمانیندان بو گونه قدر ایرانی ایداره ائدنلرین ده آذربایجان میلتی‌نین ایچیندن یئتیشمیش آداملار اولموشدور.

حتا بو گون ده یاخشی یا پیس، ایستر ایرانین داخیلینده ایسترسه خاریجینده حساس پوستلاری ایداره ائدنلرین چوخلاری یئنه ده آذربایجان میلتیندن دیر.

بئش آی کیمی بیر قیسا مودتدن بری قورولان میلی حؤکومتیمیزین دوزگون و لیاقتلی ایداری مامورلاری آنا یوردوموزو بیر ائولاد محبتیله و میلیتمیزه خاص اولان صداقت و لیاقتله ایداره ائتدیکلرینی بوتون دونیا گؤرمکده دیر. بونو اینکار ائده‌نلره جهالت و عیناد گؤزو دئییلمزمی؟

«رضا آذری»

***

تهران ایله دانیشیق چوخ چتین شرایط آلتیندا ایدامه تاپدی. حؤکومت باشچیلاری بیزیم میلی نهضتیمیزین معناسینی و خلقین بو نهضتده شیرکتینی درک ائده‌بیلمه‌دیکلری اوچون مساله‌نی چوخ سهل تلقی ائدیردیلر. شاید تجاهول ائدیب عومومیتله نهضتی قیمتدن سالماق ایسته‌ییردیلر.

آقای پیشه‌وری شخصن نهضته باشچیلیق ائتدیگی اوچون، اونون بو سهولتله کیچیلمه‌سینه، قانی سویوقلوقلا باخا بیلمزدی.

آقای پادگان و سایر نوماینده‌لر شخصن نهضتین یارادیلماسیندا جان قویدیوقلاری اوچون، تهرانین بیزیم نهضتیمیزه کیچیک گؤز ایله باخماسینا هئچوجه ایله راضی اولا بیلمزدیلر. اونا گؤره دانیشیقلار اون بئش گون طول چکدی. نهایت نتیجه آلینمادان گئدن هئیات تبریزه موراجیعت ائتمه‌لی اولدو.

دانیشیغین تفصیل و جریانینی مؤحترم اوخوجولارین و موبلیغلرین دسترسینده قویماق مقصدی ایله آقای پیشه‌وری‌نین تهراندان موراجیعت ائتدیکدن سونرا سؤیله‌دیگی نیطقی، تهراندا آپاریلان دانیشیغا عاید قسمتیله هئیاتین مونتشیر ائتدیگی اعلامیه‌نین عئینلری بورادا قئید اولونمالیدیر.

آذربایجان نوماینده‌لری‌نین تهران حؤکومتی ایله آپاردیقلاری موذاکیره‌لر باره‌سینده اعلامیه

ایران باش وزیری آقای قواماولسلطنه‌نین دعوتینه گؤره، تاریخ ۸ /۲۵/۲ – ده آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین باش وزیری آقای پیشه‌وری‌نین ریاستی آلتیندا، بیر هئیات آذربایجان مساله‌سینی موسالیمت یولو ایله حل ائدیب، قارداش قانی تؤکولمه‌دن جیلووگیرلیق ائتمک اوچون تهرانا گئتدی.

بو هئیات تهران حؤکومتی‌نین صلاحیتدار مقاماتی و نوماینده‌لری ایله دانیشیغا گیریشیب و بیر مووافیقتنامه باغلامالی و بو مووافیقتنامه گؤندریلمیش هئیاته وئریلمیش اعتیبارنامه‌نین موجیبینجه، آذربایجان میلی مجلیسی‌نین و آقای قواماولسلطنه‌نین دؤولتی طرفیندن تصویب اولدوقدان سونرا، رسمیت تاپمالیدیر.

دوشنبه گونو ۹ /۲۵/۲ – ساعات ۵- دن اعتیبارن، آذربایجان نوماینده‌لری‌نین هئیاتی ایله آقایان موستشارولدؤله، لنکرانی و اپیکچیاندان عیبارت اولان تهران حؤکومتی‌نین نوماینده‌لری آراسیندا دانیشیقلارین بیرینجی جلسه‌سی، عومومی مساله‌لر باره‌سینده آخیرا یئتیشدی. همین گونون صاباحی ایکینجی جلسه‌ده، تهران حؤکومتی‌نین نوماینده‌لر هئیاتی آقای قواماولسلطنه‌نین دؤولتی‌نین ۲۵/۲/۱ – تاریخلی ایبلاغیه‌سینی گؤستریب، دانیشیقلاردان اؤترو موعریفلیک ائتدیلر. ایبلاغیه‌نین متنی بو قرار ایله دیر:

«دؤولتین آذربایجان باره‌سینده ایبلاغیه‌سی»

«ایندیکی دؤولتین تشکیل تاپدیغی گوندن آذربایجان ایشلری، خوصوصی بیر توجه جلب ائده‌رک، او عزیز هموطنلریمیزین نیتلرینی موطالیعه ائتدن سونرا وزیرلر هئیاتی تصمیم توتدو کی، قانون اساسی و آیری وضع اولونموش قانونلار موجریه قووه‌سینه ایجازه وئردیگی حوددا، او ایالتین اهالیسی‌نین آرزولاری تامین اولونوب و اونلاری قارداشلیق و وحدته دعوت ائتسین. بونا گؤره هئیات دؤولتین بو باره‌ده صادیر اولونموش تصویب‌نامه‌سی عوموموم ایطیلاعیندان اؤترو نشر اولونور.،

۱۳۲۵- قمری‌نین ربیع‌الثانی آییندا تصویب اولونموش قانوندا، قانون‌اساسی‌نین موتمیمی‌نین ۹۱/۹۰/۲۹ /۹۳/۹۲– جی اصللری‌نین موجیبینجه، ایالتی و ویلایتی انجومنلره وئریلمیش ایختیارات، آذربایجاندا آشاغیداکی قرار ایله تصحیح و تایید اولونور.

۱- فلاحت، تیجارت، صنعت، محلی حمل و نقل، ماعاریف، صحیه، نظمیه، عدلیه و مودعی اولعوموملوق دایره‌لری‌نین رییسلری و مالیه ناظیری ایالتی ویلایتی انجومنلر وسیله‌سیله سئچیلیب و موقرراتین موجیبینجه اونلارین رسمی حؤکملری دؤولت طرفیندن طهراندا صادیر اولاجاقدیر.

۲- والی ایالتی انجومنین نظرینی جلب ائتمکله دؤولت طرفیندن تعیین اولوب و نیظامی و ژاندارمری قووه‌لری فرمانده‌لری‌نین اینتیصابی دؤولت طرفیندن عمله گله‌جکدیر.

۳- آذربایجان رسمی دیلی ایرانین او بیری ناحیه‌لری کیمی فارس دیلیدیر. محلی اداره‌لرین و عدلیه دایره‌لرینین دفتری ایشلری فارسی و آذربایجان (تورکی) دیللرینده اولور. آمما درس مدرسه‌لرده بئش (۵) ایبتیدایی کیلاسلاردا آذربایجان دیلینده اولاجاقدیر.

۴- مالیاتی عایدلری و اؤلکه‌نین بودجه‌سینی تعیین ائدن وقت، دؤولت آذربایجان شهرلری‌نین آبادلیغینی صحیه و ماعاریف ایشلری‌نین ایصلاحی‌نین لوزومونو نظرده توتاجاقدیر.

۵- دموکراتیک تشکیلاتلارین و ایتیحادیه‌لرین فعالیتی، آذربایجاندا ایرانین او بیری یئرلری کیمی آزاددیر.

۶- آذربایجانین اهالی‌سینه و دموکراسی اوچون ایشچیلرینه، کئچمیشده دموکراتیک نهضتینده ایشتیراک ائتمه‌لری اوچون هئچ بیر سیخینتی عمله گلمه‌یه‌جکدیر.

۷- آذربایجان نوماینده‌لر عیده‌سی‌نین او ایالتین حقیقی جمعیتی‌نین تناسوبو ایله آرتماسینا مووافیقت اولونور و ۱۵- جی تقنینیه دؤوره‌سی تشکیل تاپدیقدا، بو باره‌ده لازیمی پیشناهادلار مجلیسه تقدیم اولوناجاقدیر کی، تصویب اولدوقدان سونرا همان دؤوره اوچون وکیللرین قالمیشی اینتیخاب اولونسون.»

«باش وزیر قوام‌اولسلطنه»

آذربایجان نوماینده‌لر هئیاتی ایسه اؤز نظرلری‌نین بیر قیسمتینی ۳۳- ماده‌ده تهران حؤکومتی‌نین نوماینده‌لر هئیاتینه پیشناهاد ائتدیلر تا اؤز حؤکومتی‌نین نظرینه چاتدیرسینلار.

آذربایجان نوماینده‌لر هئیاتی بو ۳۳-ماده‌نین ضیمنینده، آذربایجاندا ایندیکی وضعیتین ساخلانیلماسینی و دموکراسی اساسلاری‌نین بوتون ایران اوزرینده مؤحکملشمه‌سی و گئنیشلنمه‌سینی آشاغیداکی قرار اوزره طلب ائتدیلر:

آذربایجان مساله‌سی‌نین موسالیمت و صولح یولو ایله حل و مؤوجود اولان ایختیلافلارین رفع اولماسی و بوتون ایران اوزرینده دموکراسی اساسلاری‌نین مؤحکملشمه‌سی اوچون تاریخ ۲۵/۲/۹- دن تهران مرکزی حؤکومتی‌نین صلاحیتدار نوماینده‌لری آقایان صادق-صادق (موستشاراولدؤله)، فرمانفرماییان، ایپکچیان، لنکرانی، سپهر(مورخ‌اولدؤله) و مظفر فیروز آراسیندا بیر طرفدن، آذربایجان میلتی‌نین موختار نولاینده‌لری آقایان پیشه‌وری، صادق بادکان، دوکتور جهانشاهلو، فریدون ابراهیمی، صادق دیلمقانی و آقای محمد حسین خان سیف قاضی آذربایجان کوردوستانی‌نین نوماینده‌سی او بیری طرفدن دانیشیق عمله گلدی. یوخاریدا قئید اولونموش نوماینده‌لر اؤز نقص‌سیز و ایرادسیز اعتیبارلارینی موبادیله ائتدیکدن سونرا آشاغیداکی ماده‌لرین باره‌سینده مووافیقت ائتدیلر:

۱- کئچمیش موستبید حؤکومتین لشگری و کیشوری مامورلاری‌نین فیشاری، آزادلیق و دموکراسی دوشمنلری‌نین تحریکاتی نتیجه‌سینده ۱۳۲۴- جی ایلین شهریور آیی‌نین ۱۲- ده ویجودا گلمیش نهضت موترقی دموکراتیک و ایرانی حقیقی ایستیقلالیت و تمامیتین صامینی اولان بیر نهضت تانیلیر.

۲- آذربایجان کی، کئچمیش ۳ و ۴- جو اوستانلار و خمسه ویلایتینه شامیلدیر، موعین اراضی بیر واحید صورتده خودموختار حؤکومت آدی ایله ایران مملکتی‌نین جوزوی و مرکزی ایسه «تبریز» شهریدیر.

تبصیره- آذربایجان کوردوستانی‌نین مرکزی «ماهاباد» شهریدیر.

۳- آذربایجانین پولو و بایراغی، ایراندا راییج اولان پول و ایران بایراغیدیر. مملکتده جاری اولان قانونلار آذربایجان خلقی‌نین ایختیاراتی و آزادلیغی ایله موغایرتی اولمایان شرط ایله آذربایجاندا جاری اولاجاقدیر.

۴- آخیرینجی ایکی ماده‌نی نظرده توتماقلا، آذربایجان داخیلی ایشلرینی ایداره و نظارت ائتمک و بودجه تصوییندن اؤترو «هئیات میلی» آدیندا بیر هئیات، دموکراتیک اوصول و مخصوص نیظامنامه اوزره اینتیخاب اولاجاقدیر.

۵- بوتون لشگری و کیشوری اداره رییسلری‌نین اینتیخابی، آذربایجان هئیات میلی‌سی عؤهده‌سینه دیر. بو مامورلار کی، هئیات میلی طرفیندن اینتیخاب اولاندان سونرا مرکزی حؤکومته موعریفلیک اولاجاقلار، عومده قانونلارین ایجراسیندا مرکزی حؤکومت و هئیات میلی تصمیملری‌نین ایجراسیندا، هئیات میلییه تابع اولاجاقدیر.

۶- آذربایجان هئیات میلی‌سی بوتون لشگری و کیشوری مامورلارین نصب، تغییر و تبدیلینده موختاردیر. بو جور تغییر- تبدیللر مرکزی حؤکومتین ده ایطیلاعینا یئتیریله‌جکدیر.

۷- آذربایجاندا هئیات میلی‌دن علاوه ماحال، بؤلوک و ویلایتی انجومنلر ده، دموکراسی اوصول اوزره یعنی موستقیم، عومومی رای ایله (ایستر آرواد، ایستر کیشی و ایسترسه قوشون افرادی) سئچیلیب و بو انجومنلر اؤز عمل حئیطه‌لری، یعنی ویلایت، ماحال، بؤلوکلرده ایشلرین قاباغا گئتمه‌سینه نظارت ائده‌جکلر.

۸- فداییلر و میلی قوشون تشکیلاتی اولدوغو کیمی قالمالی و اؤز ماموریت و وظیفه‌لرینی آزادلیق و دموکراسی اوصولوندان مودافیعه ائتمک و مربوط سرحدلری حیفظ ائتمک اوچون آذربایجان هئیات میلی‌سینه تابع اولاجاقدیر.

۹- ایندییه تک آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن وئریلن کیشوری و لشگری درجه‌لر و ترفیعلر رسمیتله تانیلیر. کیچیک افسرلرین ترفیعاتی و درجه‌لری موستقیم حالدا آذربایجان میلی قوشون فرمانده‌لیگی طرفیندن وئریله‌جک. ولی ارشد افسرلرین و ژنراللارین درجه‌لری آذربایجان میلی قوشونلاری فرماندهی‌نین پیشناهادی و هئیت میلی‌نین تصویبی اوزره وئریله‌جکدیر.

۱۰- آذربایجان دؤولتی اداره‌لرینده و هئیات میلی‌ده، یازیلار آذربایجان دیلینده و آذربایجان کوردوستانیندا کورد دیلینده اولاجاقدیر. لئیکن فارس دیلی ایرانین دؤولتی دیلی اولدوغو اوچون مرکزی دؤولت ایله آذربایجان و آذربایجان کوردوستانی اداره‌لری و هئیات میلی‌سی آراسیندا یازیلان فارس دیلینده اولماسی‌نین ایشکالی اولمایاجاقدیر.

۱۱- درس و تحصیلات آذربایجاندا ابتیدایی مدرسه‌لرده آذربایجان دیلینده و آذربایجان و فارس یا کورد و فارس دیللرینده اولاجاقدیر.

۱۲- آذربایجان میلی مجلیسی ایندییه تک تصویب ائتدیگی قانونلار کی، آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلیب، آذربایجان هئیات میلی‌سی طرفیندن نقض اولمایینجا اؤز اعتیباریندا قالاجاقدیر. (بو ماده آذربایجان کوردوستانی خوصوصوندا دا صیدق ائدیر).

۱۳- خالیصه‌جات، آزادلیق و مشروطیت دوشمنلری‌نین یئرلری و وارلاری‌نین آذربایجاندا و ها بئله آذربایجان کوردوستانینداکی کندلیلر آراسیندا بؤلونمه‌سی رسمیتله تانیلیر و هئچ وقت نقض ائدیلیب و قایتاریلمایاجاقدیر.

۱۴- تیریاک، آلکول، ایختیلاس و ریشوه و فحشا و سایر اخلاقی فسادلارلا موباریزه تصویب اولونموش قانونلار اوزره دوام ائده‌جکدیر.

۱۵- هئیات میلی تصویب ائتمه‌دن هر جور لوکس و تجمولی متاعلار و هابئله آذربایجان داخیلینده عمله گلن متاعلاری وارید ائتمک قاداغاندیر.

۱۶- هر جور مالیات و عواریضلر، هئیات میلی تصویب ائتمیش بیر سیستم اوصولونا ویصول اولمالیدیر و دؤولتی عاییدلرین آرتماسی اوچون، ایندییه دک آذربایجان مجلیس میلی‌سینده تصویب اولوب و آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلن قانونلار اؤز اعتیبارلاریندا قالاجاقدیر.

۱۷- آدربایجانا و آذربایجان کوردوستانینا حق وئریلیرکی، اؤز جمعیتلری نیسبتی‌جه کی، تقریبن بوتون ایران جمعیتی‌نین اوچده بیرینی تشکیل وئریرلر، وکیل سئچیب و مجلیس شورای میلی‌یه گؤندرسینلر. آذربایجان وکوردوستان نوظار انجومنی طرفیندن صادیر و اونلارین هئیات میلی‌سی‌نین تصوییبنه یئتمیش اعتیبارنامه، مجلیس شورای میلیده رد ائدیله بیلمز.

۱۸- ایرانین بوتون نوقطه‌لرینده اینتیخابات بیر شکیلده اولماق اوچون دؤولت موتعهید اولور کی، ۱۵- جی ایل اینتیخابات دؤوره‌سینده ایران مجلیس شورای میلی‌سی، آذربایجان میلی حؤکومتی قادینلار و جوانلار و قوشون ایشچیلرینه وئردیگی حقی مؤحترم سایيب و بوتون ایراندا عومومیت وئرسین.

۱۹- مجلیس شورای میلی‌نین اینتیخاباتی بوتون ایراندا حداکثر اون گون بیرینجی اینتیخابات اعلامیه‌سیندن سونرا باشلانیب و حداکثر بیر هفته‌نین مودتینده خاتیمه تاپاجاقدیر.

۲۰- آذربایجان و کوردوستان مالیاتی‌نین یوزده ایگیرمی بئشی (۲۵ %) مرکزه وئریله‌جکدیر. ولی بو ایل آذربایجان و کورد خلقی‌نین دموکراسی و آزادلیغی الده ائتمک اوچون آغیر خرجلره موتحمیل اولدوقلارینا گؤره بو مبلغی وئرمکدن ماعاف اولاجاقلار.

۲۱- مرکزی دؤولت عؤهده‌دار اولور کی، تئزلیکله تهران ایله تبریز آرسینداکی دمیر یولو کی، قاباقجادان میانایا دک یئتیشیبدیر، تبریزه چاتدیرسین.

۲۲- دؤولت هئچ بیر صورتده لشگری و کیشوری مامورلارین عزل و هابئله دگیشمه‌سینده دخالت ائتمگه حقلی دگیل.

۲۳- آذربایجان و کوردوستان هئیات میلی‌سی گرک ماعاریف، فلاحت و حیفظاولصحه اصلاحاتینی آزادانه حیاتا کئچیرسین.

۲۴- آذربایجان و کوردوستان طبیعی ثروت و معدنلری یالنیز آذربایجان و کوردوستانین احتیاجاتینی رفع ائتمگه تخصیص وئریلیر و او ناحیه‌لرین کارخانالاری‌نین اداره‌سی اؤز عؤهده‌لرینه قویولور.

۲۵- لازیمی مؤوقعلرده خوصوصی و شخصی کارخانالارین نظارتی آذربایجان و کوردوستان حؤکومتی و هئیات میلی‌سی ایله اولاجاقدیر.

۲۶- آذربایجاندا و کوردوستاندا بوتون مطبوعاتین نشری میلی هئیاتلری‌نین تصویبی ایله اولاجاقدیر. تئاتر و سینما و رادیو، آذربایجان و کورد دیللرینده اولوناجاقدیر. بو سایر دیللر باره‌سینده ده موجاز و قابیل ایجرادیر.

۲۷- بوتون صنعتی، فلاحتی، میلی و دؤولتی بانکلارین اداره ائدیلمه‌سی آذربایجاندا و کوردوستاندا هئیات میلی‌لرین عؤهده‌سینه دیر.

۲۸- بوتون مالیاتی عایدات و عواریض، آذربایجان و کوردوستان محلی خزانه‌دارلیقلاریندا توپلانیب و موستقیمن لازیمی مصرفه یئتیشه‌جکدیر.

۲۹- مرکزی دؤولت موتعهید اولور کی، آذربایجان خلقی‌نین موطالیباتین فؤوریتله بانک میلیدن پرداخت ائتسین و بو بانگین اینتیقال وئرمیش سرمایالارینی دوباره قایتارسین.

۳۰- مرکزی دؤولت موتعهید اولور ۳- جو و ۴- جو اوستانلارین و خمسه ویلایتی‌نین آزادلیق دوشمنلری‌نین الی آلتیندا اولان تیکاب، ساققیز، بیجار، سردشت کیمی یئرلرینی تخلیه، آذربایجان و کوردوستانین صلاحیتدار مقاماتینا تحویل وئرسین.

۳۱- مرکزی دؤولت موتعهید اولور کی، ایللر بویو میلتین حوقوقونا تجاووز ائدن و قانلی فاجیعه‌لر تؤره‌دن ژاندارمری تشکیلاتینی لغو ائدیب و اونون موقابیلینده قضایی دستگاهین ضابیطی اولان نظمیه تشکیلاتینا بوتون قصبه‌لرده و ماحال و بؤلوکلرده ووسعت وئرسین.

۳۲- مرکزی دؤولت موتعهید اولور کی، ایالتی، بؤلوک و ماحال انجومنلرینی ایندی آذربایجاندا اولدوغو کیمی دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا تشکیل وئرسین.

۳۳- بلدیه تشکیلاتلاری بوتون ایراندا، دؤولت خادیملری دخالت ائتمه‌دن دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا قورولمالیدیر.

سه‌شنبه گونو ۱۰ / ۲ / ۱۳۲۵ ساعات ۸- ده آقایان مورخ‌اولدؤله سپهر، پیشه و هونر وتیجارت وزیری و آقای قواماولسلطنه‌نین سیاسی موعاوینی آقای موظفر فیروز اؤززلرینی صلاحیتدار نوماینده موعریفلیک ائتدیلر، ۳۳-ماده اونلارا دا گؤستریلدی. او گونون صاباحی، آقای پیشه‌وری و آقای قواماولسلطنه آراسیندا ایکی فقره خوصوصی مولاقات و موذاکیره عمله گلدی و بو موذاکیراتین تعقیبینده آشاغیداکی ایبلاغیه آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی طرفیندن تهیه و آقای قواماولسلطنه‌نین دؤولتینه وئریلدی. ایبلاغیه‌نین متنی بودور:

آقای قواماولسلطنه‌نین حوسن نیتی و صادیر ائتدیگی بیانیه اثرینده مرکزی دؤولت نوماینده‌لری و آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی آراسیندا تبادول افکار و درین موطالیعه‌دن سونرا بئله نتیجه اله گلدی کی، آذربایجان دموکراتیک نهضتی، آذربایجانی ایراندان تجزیه ائتمک قصدیله یوخ بلکه مشروطیت و دموکراسی اساسلارینی ایراندا تثبیت و تقویت ائتمکدن اؤترو عمله گلمیشدیر. هر جور سوتفاهوم و قارداش قانی تؤکمکدن جیلووگیرلیق ائتمکدن اؤترو، توافوق حاصیل اولدو کی، مرکزی حؤکومت و آذربایجان خلقی آراسیندا ایختیلاف یوخدور. فرعی

مساله‌لری حل ائتمکدن اؤترو آذربایجان نوماینده‌لریندن بیر هئیات تهراندا اولاجاقدیر تا مرکزی دؤولت نوماینده‌لری ایله ایشلری بیر طرزده کی، مشروطیت و دموکراسی اوصولونا، خوصوصیله آذربایجان خلقی‌نین آزادلیغینا لطمه یئتیرمه‌سین، حل و تصفیه ائده‌لر. بوتون مساله‌لرین حلی و مرکزی دؤولت ایله ایداری رابیطه‌لرین یارانماسی، آقای قوام‌اولسلطنه‌نین هئیات دؤولتی آذربایجان مجلیسی‌نین (کی، فعلن ایالتی انجومن یئرینه دیر) و مجلیس شورای میلی‌نین تصویبینه باغلیدیر.

اوچونجو مولاقاتدا آقای پیشه‌وری و آقای قوام‌اولسلطنه‌نین آراسیندا یئر بؤلگوسونه مربوط اولان ماده خوصوصوندا ایختیلاف نظر اوز وئردی. بو مساله باعیث اولدو کی، ایکی گون موذاکیراتدا وقفه اولسون. اوندان سونرا آقای قوام‌اولسلطنه‌نین دؤولتی، موذاکیراتی باشلاماقدان اؤترو، او ایصلاحاتی کی، ابیلاغیه‌ده منظور ائده بیلردی، صلاحیتدار نوماینده‌لری‌نین توسوطی ایله بو قرار اوزره آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتینه وئردی. ایبلاغیه‌نین متنی بودور:

۱- آذربایجان ایالتی شوراسی، میلی مجلیس عوضینه.
۲- آذربایجان هئیات مودیره‌سی، وزیرلر هئیاتی عوضینه.
۳- آذربایجان ایداره‌لری رییسی، محلی وزیرلر عوضینه.

۱- دؤولتین عئینی ماده‌سی قبول اولونور ولی مالیه رییسی محلی مامورلاردان اولمالی، مالیه ناظیری ایسه دؤولت طرفیندن تعیین ائدیلمه‌لیدیر.

۲- والی (اوستاندار)، آذربایجان ایالتی شوراسی‌نین پیشناهادی ایله تعیین اولونوب، حؤکم دؤولت طرفیندن صادیر اولاجاقدیر. یوللارین امنیتی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اؤترو، موسلح بیر قووه نیگهبان آدیله تشکیل اولونور. بو قووه‌نین فرماندهی ایالتی شورا طرفیندن تعیین و حؤکم صادیر اولماقدان اؤترو ویزارت کیشوره پیشناهاد اولونور. لشگری قووه‌لر، محلی نیظام وظیفه افرادیندان عیبارت اولاجاقدیر. سرحدلری حیفظ ائتمک بو تشکیلاتین عؤهده‌سینه اولوب و لازیم اولان مرکزلرده ساخلوولاری اولاجاقدیر. بو قووه‌لرین فرماندهلری صالح و تحصیلات گؤرموش محلی افسرلردن، هئیات مودیره طرفیندن تعیین و اونلارین حؤکملری مرکزدن صادیر اولور و کولیه‌یی لازیم اولان گوزاریشلر فرماندهلیک طرفیندن مرکزه وئریلیر.

۳- دؤولتین اوچونجو ماده‌سی عئینن تصویب اولونور.

۴- مملکتی قانونلار اوزره ویصول اولان مالیاتلارین یوزده یئتمیش بئش فاییضی، محلی ایداره‌لر موستخدیملری‌نین و نیگهبان قووه‌سی‌نین حوقوقونو پرداخت ائتمکدن اؤترو ایالتی شورا نظارتی آلتیندا مصرف اولاجاقدیر.

ایالتی شورا عام‌اولمنفعه مصرفلردن اؤترو ویصول اولان مالیاتی عومومی مالیاتین یوزده اون فاییضیندن آرتیق اولماماق شرطی ایله بعضی عواریض وضع و مصرف ائده بیلر.

۵- دؤولت ماده‌سی‌نین عئینی تصویب اولونور.

آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی بو پیشناهادی ۱، ۶، ۸، ۱۰- جو ماده‌لرده مونعکیس اولان ایصلاحاتلا قبول و دؤولته وئردی.

(آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی‌نین پیشناهادی)

آذربایجان مساله‌سینی موسالیمت یولو ایله حل ائتمک و دموکراسی اوصولونو ایراندا مؤحکملندیرمک اوچون تاریخ ۸ /۲ /۲۵- دن ایران دؤولتی‌نین رسمی نیماینده‌لری و آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی آراسیندا موذاکیره عمله گلیب، درین موطالیعه و تبادول افکاردان سونرا بئله نتیجه آلیندی کی، آذربایجانین دموکراتیک نهضتی آذربایجانی ایراندان تجزیه ائتمک قصدیله اولمامیش بلکه دموکراسی و مشروطیت اوصوللارین ایراندا مؤحکملندیرمک و قووه‌تلندیرمدن اؤترو اولموشدور. ایران دؤولتی‌نین رسمی نوماینده‌لری و آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی آشاغیدا قئید اولان ماده‌لرده مووافیق نظر حاصیل ائتدیلر:

۱- آذربایجان ایالتی گئچمیش ۳-جو و ۴- جو اوستانلارا و خمسه ویلایتینه شامیلدیر.

۲- بوندان سونرا مجلیس میلی ایصطیلاحی عوضینه ایالتی شورا و وزیرلر هئیاتی عوضینه هئیات مودیره و وزیرلر عوضینه محلی ایداره‌لر رییسی ایصطیلاحی ایشله‌دیله‌جکدیر.

۳- آذربایجان والی‌سی ایللتی شورانین پیشناهادی ایله تعیین اولوب و حؤکم دؤولت طرفیندن صادیر اولاجاقدیر.

۴- دؤولتی ایداره‌لر، بانکلار و محاکیم رییسلری، مودعی‌اولعوموملار و حمل و نقل ایداره‌لری رییسلری، ایالتی شورا طرفیندن اینتیخاب و رسمی حؤکملر دؤولت طرفیندن صادیر اولاجاقدیر.

تبصیره: مالیه ناظیری دؤولت طرفیندن تعیین اولاجاقدیر.

۵- یوللارین امنیتینی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اؤترو نیگهبان آدیله موسلح بیر قووه تشکیل اولونور. بو قووه‌نین فرماندهی ایالت شوراسی طرفیندن تعیین و حؤکم صادیر اولماقدان اؤترو داخیله وزیرلیگینه پیشناهاد اولونور.

لشگری قووه‌لر محلی نیظام وظیفه افرادیندان تشکیل تاپیر و سرحدلرین حیفظی بو تشکیلاتین عؤهده‌سینه اولور. بو تشکیلاتین ساخلوولاری‌نین فرماندهلری آذربایجان هئیات مودیره‌سی واسیطه‌سی ایله محلی صالح افسرلردن تعیین و اونلارین حؤکملری مرکزدن صادیر اولاجاقدیر و کولیه‌یی لازیمی گوزاریشلر فرمانده هنگ طرفیندن مرکزه وئریله‌جکدیر.

۶- ایبتیدایی مدرسه‌لرده تحصیل آذربایجان دیلینده و موتوسیطه مدرسه‌لرده ایسه درسلر هر ایکی آذربایجان و فارس دیللرینده اولاجاقدیر. محلی ایداره‌لرده دفتری ایشلر و عدلیه و او بیری ایشلری، فارس و آذربایجان دیلرینده صورت تاپاجاقدیر.

۷- مملکت قانونلاری موجیبینجه، آلینان مالیاتین یوزده ۷۵- فایضی ایداره موستخدیملری‌نین حوقوقلارینا و نیگهبان تشکیلاتینا و باشقا ایصلاحاتا، ایالت شوراسی‌نین نظارتی آلتیندا مصرف اولوناجاق.

ایالت شوراسی ویصول اولونان عومومی مالیاتین یوزده ۱۰- فاییضیندن تجاووز ائتمه‌مک شرطیله، بعضی عواریض وضع و مصرف ائده بیلر.

۸- آذربایجاندا دموکراتیک نهضتی طرفیندن عمله گلمیش بوتون ایقتیصادی، ایجتیماعی، مالی و یئر ایصلاحاتی رسمیتله تانیلیر.

۹- آذربایجانین حقیقی جمعیتی‌نین تناسوبو ایله آذربایجان نوماینده‌لری‌نین آرتیریلماسینا مووافیقت اولونور. ۱۵- جی قانونگوزارلیق دؤوره‌سی تشکیل تاپدیقدا، بو باره‌ده لازیمی پیشناهاد مجلیسه تقدیم اولوناجاقدیر کی، یئنی تصویب اولونان عیده همان دؤوره اوچون اینتیخاب اولونسون.

۱۰- دؤولت تعهود ائدیر مجلیس شورای ملی‌نین اینتیخابات قانونوندا تجدید نظر ائدیب و تازا قانونی ایندیکی موترقی شرایط و حقیقی دموکراسی اوصولی اساسیندا (عومومی، موستقیم، گیزلی، موساوی و موتاسیب) تنظیم ائده‌رک تصویب اوچون مجلیس شورای میلی‌یه تقدیم ائتسین.

۱۱- بو قرارداد ایران هئیاتی دؤولتی و آذربایجان میلی مجلیسی‌نین تصویبینه چاتدیقدان سونرا رسمی اولاجاقدیر.

۱۲- بو قرار دادین ماده‌لری آذربایجان کوردوستانینا دا شامیلدیر. بو پیشناهاد تازا دانیشیقلارین مباسی اولدو. آقایان پیشه‌وری و قواماولسلطنه آراسیندا ۴- جو موذاکیراتدان سونرا دئمک اولار کی، ایکی طرف آراسیندا توافوق نظر عمله گلیب و قرار اولدو کی، آقای قواماولسلطنه‌نین سیاسی موعاوینی آقای موظفر فیروزون ایشتیراکی ایله یئنی بیر لاییحه تنظیم اولونسون. پنجشنبه گونو ۲۵/۲/۱۹ – ساعات ۲۳- ده باش وزیرین سیاسی موعاوینی آقای موظفر فیروز آشاغیداکی لاییحه‌نی حاضیرلایاراق آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتینه گؤستردی.

لاییحه‌نین متنی

سون زمانلاردا آذربایجاندا عمله گلن دموکراتیک نهضت نتیجه‌سینده کی، اونون مقصدی بوتون ایران اؤلکه‌سینده دموکراسی و آزادلیق اوصولونو مؤحکملندیرمک اولموشدور، دؤولت و آذربایجان نوماینده‌لری آراسیندا دانیشیق باشلانمیش و آذربایجان نوماینده‌لری دؤولتین ۷- ماده‌دن عیبارت اولان ایبلاغیه‌سینی قبول ائده‌رک تبادول افکار نتیجه‌سینده توافوق نظر الده ائدیلدی. آشاغیداکی ماده‌لر کی، ۷- ماده‌نین موکمیلی عونوانیله تنظیم اولوب قبول و ایجرا ئدیلسین.

۱- ایبلاغیه‌نین بیرینجی ماده‌سینده مالی ناظیری کلیمه‌سی مالیه رییسی کلیمه‌سینه چئوریلمکله ایقتیصاد و تیجارت ایشلری ایداره‌سی‌نین رییسی آرتیرماقلا عئینن قبول اولونور.

۲- آذربایجان والی‌سی آذربایجان ایالت انجومنی‌نین پیشناهادی اوزره، دؤولت تصویبی ایله تعیین اولوناجاقدیر.

۳- سون زمانلاردا آذربایجاندا عمله گلن دگیشیکلیکلره اساسلاناراق، دؤولت آذربایجاندا میلی مجلیس آدی ایله اینتیخاب و یاردیلمیش تشکیلاتی آذربایجان ایالت انجومنی کیمی تانيیاجاق و ۱۵- جی مجلیس تشکیل تاپدیقدا، دؤولت طرفیندن پیشناهاد اولونان یئنی ایالت و ویلایت انجومنلری قانونی تصویب ائدیلدیکدن سونرا، تصویب اولونموش قانون اوزره آذربایجان ایالتی‌نین یئنی ایالتی انجومنی سئچگیلری تئزلیکله باشلاناجاقدیر.

۴- ایالت انجومنی‌نین قرار و تصمیملرینی ایجرا ائتمک و ایشلرین گئدیشاتی‌نین یاخشی‌لیغینی تامین ائتمک و خصوصیله آلینان مالیاتین (۷۵ %) یئتمیش بئش فاییضی‌نین دوزگون خرج اولونماسینا نظارت ائتمک اوچون، والی دوایر رییسلری و ایالت انجومنی‌نین هئیات رییسه‌سیندن مورکب ایالت شوراسی تشکیل تاپاراق، انجومنین تصمیملرینی حیاتا گئچیره‌جکدیر.

۵- آذربایجان نهضتی نتیجه‌سینده نیظام وظیفه افرادیندان چاغریلان یئرلی قووه‌لرین تکلیفینی تعیین ائتمک اوچون مووافیقت اولدو جناب آقای قوام‌السلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالت انجومنی نوماینده‌لریندن محلده بیر کومیسیون تشکیل تاپیب و اونون حل یولونو تصویبدن اؤترو مرکزی دؤولت و ایالت انجومنینه پیشناهاد ائده‌جکدیر.

۶- آذربایجانین مالی وضعیتی خوصوصوندا مووافیقت اولدو، آذربایجانین گلیری‌نین (٪۷۵) یئتمیش بئش فاییضی یئرلی خرجلره ایختیصاص وئریلسین و ٪۲۵ - ده ایران اؤلکه‌سی‌نین عوموجی مخاریجینی تامین ائتمک اوچون مرکزه گؤندریلسین.

تبصیره: پوست و تلقراف و دمیر یولو و اورومیه گؤلونون گمی‌چیلیک ایداره‌لری‌نین خرج و گلیرلری موستثنا و اونلارین خرج و گلیرلری دؤولت عؤهده‌سینه و اونا مونحصیر اولاجاقدیر. بئله تؤوضیح وئریلیر کی، آذربایجان ایالت و ویلایت انجومنلری و دؤولت ایداره‌لری‌نین تلقرافلاری مجانی اولاراق موخابیره اولوناجاق.

۷- دؤولت قبول ائدیر کی، جاری ایل عرضینده میانا دمیر یولونو تبریزه چاتدیرسین. بو ایش تئز بیر زماندا حیاتا کئچیریلسین. بو ایشین انجامی اوچون آذربایجان کارگر و موتخصیلری‌نین تقدوم حقلری اولماسی آیدیندیر.

۸- اساسی شوسه یوللارین چکمه‌سی و تعمیر ائتمه‌سی دؤولت عؤهده‌سینه و فرعی یوللاری ایالت انجومنینه مربوطدور.

۹- نیظام وظیفه‌دن آیری اولاراق فدایی آدی ایله تشکیل تاپان داوطلب قووه‌لر، کندلر نظمیه‌سینه تبدیل اولونور و اونون رییسی آذربایجان ایالت انجومنی‌نین اینتیخابی و دؤولت تصویبی ایله تعیین اولوناجاق.

۱۰- آذربایجان دموکراتیک نهضتی نتیجه‌سینده، آذربایجان کندلیلری آراسیندا بؤلونن یئرلردن دؤولت خالیصه‌سینه مربوط اولانلارین بؤلونمه‌سیله دؤولت اوصولن مووافیقدیر و تعهود ائدیر کی، تصویب اوچون بیرینجی فورصتده اونون لاییحه‌سینی مجلیس شورای میلی‌یه پیشناهاد ائده‌رک، دؤولت خالیصه‌لرین مملکتین باشقا نوقطه‌لرینده یاشایان کندچیلر آراسیندا بؤلونمه‌سی او لاییحه‌ده پیشبین‌لیک ائتسین. آدربایجان نهضتی نتیجه‌سینده عملن و عوضسیز اولاراق اکینچیلر آراسیندا بؤلونن باشقا یئرلر باره‌سینده، مالیکلری قانع ائتمکدن اؤترو، او مولکلرین تعویض ترتیبینی مجلیس شورای میلی‌یه پیشناهاد ائده‌جکدیر.

۱۱- دؤولت ایبلاغیه‌سی‌نین ۳- جو ماده‌سی موجیبینجه قرارا آلیندی کی، آدربایجاندا فارس دیلی رسمی و دؤولتی دیلدیر، ایداره‌لرین و عدلیه‌نین دفتری ایشلری و موحاکیمه‌لر آذربایجان و فارس دؤولتی دیللرینده اولور، ۵- کیلاسا قدر تدریس آذربایجان دیلینده اولاجاقدیر و مووافیقت اولدو کی، ۵- کیلاسدان یوخاری ماعاریف ویزارتی‌نین پروقرامی اوزره مکتبلرده درس آذربایجان و فارس دیللرینده اولسون.

۱۲- دؤولت تعهود ائدیر، ۵- جی مجلیس آچیلدیقدا، اینتیخابات قانونی‌نین لاییحه‌سی کی، آزادلیق و دموکراسی اساسلاری اوزره یعنی عوموجی، گیزلی، موستقیم، موتناسیب و موتساوی کی، قادینلارا دا شامیل اولا، مجلیس شورای میلی‌یه تقدیم و اونون تصویبینی فؤوریتله درخاست ائده.

۱۳- دؤولت مووظفدیر کی، بلدیه انجومنلری‌نین سئچگی قانونینی دموکراسی اوصولو ایله (عوموجی، گیزلی، موتناسیب، موستقیل و موساوی) کی، بوتون بلدیه انجومنلری‌نین ایستیقلالین تامین ائده، چوخ تئزلیکله انجومن مجلیسه تقدیم ائتسین. بو لاییحه تصویب اولونا قدر آذربایجان شهرلری‌نین انجومنلری رسمیتله قالاجاقدیر.

۱۴- آذربایجاندا ، اقلیتده واقع اولان میلتلر، کورد، ائرمنی، آسوری – بو مووافیقنامه‌نین ۱۱- جی ماده‌سی اوزره ابیتدایی مکتبده ۵- جی کیلاسا قدر اؤز آنا دیللرینده درس اوخویاجاقلار.

۱۵- آذربایجان ایالتی سابیق ۳ و ۴- جو اوستانلارا و خمسه ویلایتینه شامیلدیر.

۱۶- بو مووافیقتنامه‌نین قرارلاری‌نین ایجراسی، جناب آقای قواماولسلطنه‌نین هئیات دؤولتی و آذربایجان مجلیس میلی‌سی‌نین (کی، بو مووافیقتنامه تصویب اولدوقدان سونرا ۲- جی ماده موجیبینجه انجومن ایالتی آدلاناجاقدیر، تصویبینه مؤوکول اولاجاقدیر).

قرار ایدی کی، جومعه گونو سحرساعات ۱۰- دا هئیات دؤولتین فؤوق‌اولعاده جلسه‌سی تشکیل تاپیب و آذربایجان نوماینده هئیاتیندن ده بو جلسه ده حاضیر اولسونلار. بو فؤوق‌اولعاده ایجلاس آذربایجان نوماینده‌لری شیرکت ائتمه‌دن ساعات ۱۱- دن الی ساعات اوچ یاریما قدر موذاکیره و موباحیثه عمله گلدی، نتیجه ده آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی ائتدیگی پیشناهادی کی، نوماینده هئیاتی‌نین چوخلو گوزشتیندن حکایت ائدیردی، آقای قواماولسلطنه‌نین کابینه‌سینده اولان موخالیف و غئیر موتجانیس عونصورلرین دسیسه‌بازلیغی نتیجه‌سینده اکثریت رای ایله رد اولدو، و دؤولتین تصمیمی اول آقایان فرمانفرماییان و اپیکچیان، سونرا آقای موظفر فیروز توسطی ایله نوماینده هئیاتینه ابیلاغ اولدو کی، هئیات دؤولت تصمیم توتوب کی، ۲۵/۲/۱- تاریخلی ۷- ماده‌دن عیبارت اولان ابیلاغیه‌نین ماده‌لریندن قیراغا چیخمابیب و اوندا هئچ بیر تفسیر وئرمه‌سین. بو ترتیب ایله آذربایجان نوماینده‌لری هئیاتی تهران حؤکومتی رسمی مقاماتی آراسیندا اولان موداکیراتدان هئچ بیر نتیجه آلینمامیش و موذاکیراتدا وقفه حاصیل اولدو. آذربایجان نوماینده‌لری ۲۵/۲/۲۳- ده تبریزه قاییتدیلار. تهران حؤکومتی‌نین رسمی و مووافیق مقاماتی‌نین ایظهار ائتدیگینه گؤره موذاکیره‌نین دایانماسی‌نین عیلت و عامیللری‌نین بیریسی ده غئیر مسول مقامات و عونصورلرین فؤوق‌اولعاده نوفوذو ایدی کی، موختلیف یوللارلا دؤولت هئیاتی‌نین ایچریسینده و خاریجینده اعمال اولونوردو.

آیدین دیر کی، اونلارین اساسی هدفی دموکرات نهضتی‌نین اینکیشافی‌نین و حقیقی آزادلیغین بوتون ایران اوزرینده قاباغین آلماق ایدی.

ایرانین باش وزیری آقای قواماولسلطنه و اونون بعضی همکارلاری‌نین حوسن نیتینی نظرده توتماقلا تصوور ائدیریک کی، هله ایش- ایشدن گئچمه‌ییب و هله اومید ائتمک اولار کی، آذربایجان مساله‌سی‌نین صولح یولو ایله حل ائدیلمه‌سی و قارداش قانی تؤکولمه‌دن جیلووگیرلیک ائتمک اوچون باشلانان موذاکیره‌لره، تهراندا بعضی مورتجع و ایران میلتی‌نین آزادلیغی‌نین دوشمنی اولان عونصورلرین دسیسه‌سی نتیجه‌سینده موتوقیف اولدو، یئنیدن باشلاسین. چونکی بیز آذربایجان نهضتینی بوتون ایران سعادتی و آزادلیغی و اورادا ویجودا گلن دموکراسی بیر اوصولون ضامینی بیلیریک. آذربایجان نهضتی بوتون ایران آزادیخاهلاری‌نین اومیدی دیر و بیلاخره مووفق اولاجاقدیرکی، آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا اینکیشاف ائتدیریب و عومومیت وئرسین. ولی موتاسیفانه گؤرونور کی، تهرانین مورتجع هئیات حاکیمه‌سی، ژاندارم و نیظامی سوتونلارینی بیزیم سرحدیمیزه توپلاییر و کله‌سینده بیر پارا نقشه‌لر بئجریر کی، هئچ وجهیله ایرانین صلاحینا دگیلدیر.

بیز اونو ایسته‌بیریک کی، بیزیمله تهران آراسیندا اولان ایختیلافلار صولح یولو ایله حل اولسون، بیز بو نظریه‌نی اعلام ائتدیکده آشیکار دئییریک کی، اگر ژاندارم یا نیظامی قووه‌لری طرفیندن بیزیم اؤلکه‌میزه نیسبت کیچیک بیر تجاووز و تعروض اولورسا، وار قووه‌میزله دیفاع ائده‌جگیک. آذربایجان میلتی اؤز آزادلیغیندان دیفاع ائتمک اوچون آخیر نفره تک فداکارلیغا حاضیردیر. بیز اینانیریق کی، بو موقدس هدفه یئتیشمک و حقیقی آزادلیغی و دموکراسی اوصولونو بوتون ایراندا برقرار ائتمک اوچون، عوموم ایران آزادیخاهلاری دا بیز ایله بیر صفده موباریزه‌یه حاضیردیرلار. تصوور ائدیریک کی، شخص آقای قواماولسلطنه‌ده اولان حوسن نیت اثرینده، ایش بو یئره چاتماسین.

آذربایجان میلی حؤکومتی‌نین باش وزیری- سید جعفر پیشه‌وری
تبریز ۲۳ اوردیبهیشت ۱۳۲۵

(اوچونجو بؤلومون سونو)